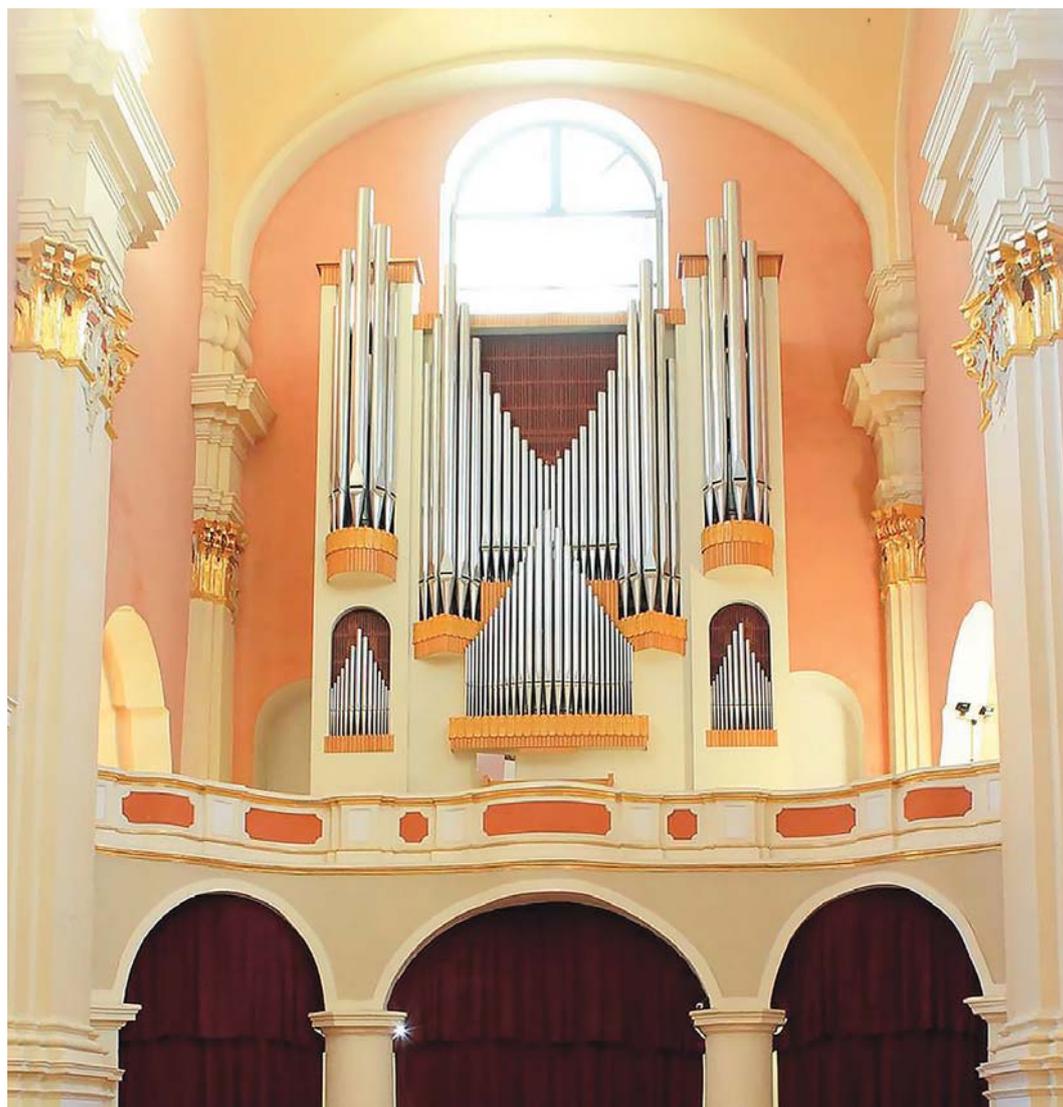

Полацк кожную восень становіцца цэнтрам сусветнага арганнага выканальніцтва. Менавіта тут, у Сафійскім саборы беларускага старажытнага горада праходзяць Міжнародныя фестывалі арганнай музыкі “Званы Сафіі”, якія збіраюць пад высокімі скляпеннямі сабора выдатных музыкантаў і іх адданых прыхільнікаў. Не абмінула гэта падзея і залатую восень сыходзячага года. У канцэртнай зале Сафійскага сабора ўжо прагучала ўверцюра да XXV Міжнароднага фестывалю арганнай музыкі “Званы Сафіі”, які афіцыйна адкрыецца 25 кастрычніка. Музыкае свята прысвечана 35-годдзю полацкага аргана, і будзе доўжыцца да 8 лістапада ўключна.

ст. 2

Чароўны кліч “Званоў Сафіі”

Соцыум

СКАРБ ПАД НАГАМІ

Якія пытанні займалі даследчыкаў помнікаў даўніны ў мінулыя часы? Журналіст “К” наведаў Нацыянальны гістарычны музей, дзе прэзентуецца экспазіцыя “Археалагічны помнік: фіксацыя мінулага ў мінулым”.

ст. 4, 5

Форум

КОНКУРС НЕ АДМЯНЯЕЦЦА

Калі адбудзецца фінал 18-га міжнароднага конкурсу песні “Дзіцячае Еўрабачанне” і хто яго будзе прадстаўляць ад Беларусі?

ст. 6, 7

Гістарыёграф

ТАМ, ДЗЕ МАГІЯ ВОБРАЗАЎ...

“К” распавядае, у якіх умовах гэтым годам пройдзе XXVII Мінскі міжнародны кінафестываль “Лістапад” і якія стужкі на ім будуць прадстаўлены.

ст. 9

Падчас прэс-канферэнцыі.

“Лістапад”. Там, дзе магія вобразаў...

XXVII Мінскі міжнародны кінафестываль “Лістапад” пройдзе, як і планавалася, з 6 па 13 лістапада. Нягледзячы на складаны абставіны, усе традыцыйныя конкурсныя праграмы сфарміраваныя, залы Мінскага кінатэатраў чакаюць глядачоў. Фестывальны слоган гэтага года — “Магія вобраза”, візуальная канцэпцыя заснаваная на знакамітым беларускім фільме “Горад майстроў”, якому сёлета спаўняецца 55 гадоў.

Надзея КУДРЭЙКА / Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

Слоган “Магія вобраза” адсылае да ўнікальнай прыроды кіно, калі выявай, спалучэннем святла і ценю, колерамі, мізансцэнай і многім іншым можна паўплываць на сюжэт і даць ключ да зместу экранных гісторыяў.

На постары сёлётыня “Лістапада” можна ўбачыць героя дзіцячай стужкі “Горад майстроў”, якую рэжысёр Уладзімір Бычкоў зняў на “Беларусьфільме” яшчэ ў 1965 годзе, паводле п’есы Тамары Габэ. У аснове сюжэта — рэальныя факты барацьбы заходнеўрапейскіх гарадскіх камун з феадаламі ў XII—XV стагоддзях. Фільм быў стылізаваны пад багатую на фарбы сярэднявечную балладу, і сваёй незвычайнай стылістыкай зачароўваў многія пакаленні беларусаў. Гэніяльная музыка Алега Каравайчука дапамагла стварыць паэтычную і трохі містычную атмасферу. Натуральна, фільм вабіў і дарослых глядачоў, і дагэтуль вельмі высока цэніцца прафесіяналамі са свету кіно. Так што здаецца гэтую прыкметную і годную беларускую стужку было вельмі дарэчным рашэннем.

Калектыў у праекце культуры Магілёўскага аблвыканкама смуткуе з прычыны смерці нашага земляка, выдатнага кампазітара, заслужанага дзеяча мастацтваў Беларускай ССР, народнага артыста Рэспублікі Беларусь Валерыя Кірылавіча ІВАНОВА і выказвае глыбокія спачуванні родным і бліжнім набліжчым.

КУЛЬТУРА ШТОГОДНЯШНЯ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНАЯ, ДЛЯ ДАСУЧУ (КУЛЬТУРА, МАСТАЦТВА) Вывідзеца з кастрычніка 1991 года.

Заснавальнік — Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь.
Рэгістрацыйнае пасведчэнне № 637, выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.
Галоўны рэдактар — КРЫВЯКОС Александр Пазняк; **намеснік галоўнага рэдактара** — Юрый КАРПЕНКА; **адказны сакратар** — Таццяна ПАШЭНКА; **рэдактар аддзела:** Яўген РАПІН; **аглядальнікі рэдакцыі:** Эмісер ЮРКЕВІЧ, Надзея БУНЦЕВІЧ, Надзея КУДРЭЙКА, Антон РУДАК, Ілья СВІРЫН, Юрый ЧАРНЯКЕВІЧ; **спецыяльны карэспандэнт:** Пётр БАСІЛЕВІЧ; **мастацкі рэдактар** — Ізабелла ОБАД.
Сайт: www.kimpress.by; E-mail: kultura@tut.by; Адрас рэдакцыі: 220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77, ч.4; **тэлефон:** (017) 286 07 97, (017) 334 57 23. **Тэлефон-факс:** (017) 334 57 41. **Рэкламны адрас:** тэл. (017) 334 57 41.
Выдавец — Рэдакцыйна-выдавчкая ўстанова “КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА”.
Выдавец — СЛАБОДЗІН Ірына Аляксееўна;
першы намеснік дырэктара — КРУШЫНСКАЯ Людміла Аляксееўна.
Прыёмная: (017) 334 57 41.
220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77, Ч.4, Ч.4, п.1. Бухгалтэрыя: (017) 334 57 35.
Аўтары допісаў навадзіліся прозвішчам, поўнае імя і імя па бацьку, **папярэдняе звесткі (нумар папярэдняга, дату выдання, кім і калі выдадзены папярэдняе, асабісты нумар), асноўнае месца працы, зваротны адрас.**
Аўтарскія рыхаванні не рэзінуюцца і не вяртаюцца. Меркаванні аўтара могуць не адпавядаць пункту гледжання рэдакцыі. Аўтары нязлучна адказныя за дакладнасць матэрыялаў.
*Матэрыял на правах рэкламы.
© “Культура”, 2020. Наклад 3022. Індэксы 63875, 638752. Рознічны кошт — па рамоўленні.
Папідска ў друку 23.10.2020 ў 17.30. Замова 3054.
Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства “Выдавецтва “Беларусь Дом друку””.
220013, Мінск, праспект Незалежнасці, 79/1. ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004.

Чароўны кліч “Званой Сафіі”

(Заканчэнне. Пачатак на старонцы 1)

Паводле інфармацыі Музея гісторыі архітэктуры Сафійскага сабора, фестываль мае цікавыя праграмы і калектывы, унікальных выканаўцаў.

Увершарай да фестывалю ўжо стаў выступ маскоўскага арганіста і кампазітара, лаўрэата міжнароднага конкурсу Аляксея Шмітава. 18 кастрычніка ў праграме прагучала музыка нямецкага барока (Крэбс, Бах), рамантычная арганная сімфонія Шарля-Мары Відора і духоўныя п’есы самога мастра.

25 кастрычніка, у дзень адкрыцця фестывалю, адбудзецца вялікі канцэрт у гонар 335-годдзя з дня нараджэння Георга Фрыдрыха Гендэля — аднаго з найбуйнейшых кампазітараў у гісторыі музычнага мастацтва. Гендэль стварыў сапраўды велізарную колькасць твораў самых розных жанраў, якія будуць прадставлены ў рамках канцэртнай праграмы. Велічную, урачыстую музыку вялікага кампазітара выканаюць са-

лісты **Ксенія Пагарэлая** (арган), **Вікторыя Бабенка** (скрыпка), **Тамара Рэзес** (сапрана) у суправаджэнні **камернага аркестра “Еўропа-Цэнтр”** пад кіраўніцтвам Раіля Салыкава.

1 лістапада — канцэрт, прысвечаны памяці цудоўнага беларускага кампазітара Ганны Кароткінай. Доўгія гады творчая дзейнасць Ганны Кароткінай была звязана з арганнай музыкай і плённым супрацоўніцтвам з арганістай полшакага Сафійскага сабора Ксеніяй Пагарэлай. Прэм’еры значных твораў, створаных кампазітарам, выкананне старадаўняй і сучаснай камернай музыкі неаднойчы праходзілі ў Сафііскім саборы на міжнародных фестывалях арганнай музыкі “Званы Сафіі”.

Ганна Кароткіна таленавіта стварала праграмную арганную музыку XXI стагоддзя, у якой уважліва вобразы беларускіх асветнікаў Францыска Скарыны і Ефрасініі Полашай, гісторыю Гальшанскага замка, карціны гістарычнай Грунвальдскай бітвы. Удзель-

нікі канцэрта — **Ксенія Пагарэлая** (арган), **Вікторыя Бабенка** (скрыпка), вершы М. Шагала прагучае артыст тэатра і кіно **Ігар Пятроў**.

5 лістапада адбудзецца вечар арганнай і вакальнай музыкі. У выкананні **Камернага хору Гомельскай філармоніі** (мастацкі кіраўнік і галоўны дырыжор — Алена Сакалова), **камернага аркестра “Еўропа-Цэнтр”** і **Ксенія Пагарэлай** прагучае Імша F-dur для хору, салістаў, аркестра і аргана Антона Дзіабэлі і іншыя шэдэўры барочнай музыкі.

Заклучны канцэрт, 8 лістапада, адкрые новыя імяны і злучыць класіку з народнымі традыцыямі. **Кацярына Іванова**, вучаніца Ксенія Пагарэлай, выканае музыку Баха, Відора, Вьерна. Нароўні з барока і рамантызмам у канцэрте прагучае традыцыйнае армянскае мелоды — **Глеб Якішаў** (дудук) выступіць у дуэце з **Ксеніяй Пагарэлай** (арган). Незвычайнае спалучэнне тэмбраў аргана і дудука створыць дзіўную атмасферу пад сцяпеннямі беларускай Сафіі.

XXIII Міжнародны фестываль анімацыйных фільмаў “Анімаёўка” пройдзе ў Магілёве 27 — 28 кастрычніка. Правадзены гэтага кінасвята традыцыйна прымеркавана да Міжнароднага дня анімацыі, які адзначаецца 28 кастрычніка.

Надзея КУДРЭЙКА

“Анімаёўка” — адзіны ў Беларусі фестываль анімацыі. Пачынаўся ён калісьці з 12 рабат беларускіх твораў, а сёлета ў ім прымаюць удзел стужкі з 45 краін. Год там Гран-пры ў Магілёве атрымаў фільм кітайскага рэжысёра Рунцэ Цао “Душы папопеленых дзяцішчак”. На перамогу ў конкурсе аніма-

Свята анімацыі ў Магілёве

цыйных фільмаў, створаных прафесіяналамі, сёлета прэтэндуе 57 стужак. Іх будзе ацэньваць журы на чале са знакамітым расійскім рэжысёрам-мультыплікатарам Леанідам Носыравым. Акрамя таго пройдуць і конкурс дзіцячай анімацыйнай творчасці — журы ўзначальвае знакаміты беларускі рэжысёр і мастак-пастаноўшчык Таццяна Кубліцкая, і конкурс дзіцячай выяўленчай і дэкаратыўна-прыкладной творчасці — старшыня журы мастацтвазнаўца Святлана Стронгіна, загалчык магілёўскага філіяла Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь. Сёлетняя сітуацыя з каранавірусам паўплывала на з’яўленне новага фармату

працы журы — дыстанцыйна ў рэжыме відэаканферэнцыі. Два фестывальныя дні прапануюць магіляўчанам багатую і разнастайную праграму: майстар-класы і сустрэчы з прызнанымі майстрамі. Сярод іншага пройдуць сумесны майстар-клас беларускіх рэжысёраў Ігара Волчака і Аляксандра Ленкіна “Ад фантазіі да рэальнага мультэроя”, творчая сустрэча “У госці да казкі”, прысвечаная 40-годдзю тэлепраграмы “Кальханка”, творчая сустрэча з рэжысёрам і паэтам Аленай Туравай. Праграму “Беларусьфільм” прадстаўляе” прэзентуе дырэктар студыі анімацыйных фільмаў Ігар Галіноўскі. У канцэртнай праграме “Му-

зыка анімацыйнага кіно” можна будзе паслухаць лямбды творы ў выкананні сімфанічнага аркестра і хору Магілёўскай капэлы пад кіраўніцтвам Сяргея Лішчанкі.

Не толькі ў гэтыя два дні кастрычніка, але да самага Дня беларускага кіно, які адзначаецца 17 снежня, у Магілёве будуць ісці разнастайныя паказы анімацыйных фільмаў як для дзяцей, так і для дарослых. У тым ліку глядачы ўбачаць пераможцаў і лаўрэатаў конкурсаў “Анімаёўкі-2020”.

Урачыстае закрыванне фестывалю з абвешчэннем пераможцаў адбудзецца 28 кастрычніка ў магілёўскім кінатэатры “Радзіма”.

У Беларускім дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны 16 кастрычніка 2020 года адбылося ўрачыстае адкрыццё экспазіцыі “Хто ты, народ рому?...” Новая экспазіцыя пабачыла свет дзякуючы нямецка-беларускаму праекту “Памяць пра генацыд рому на тэрыторыі Беларусі ў час Вялікай Айчыннай вайны”.

Арганізатары праекта — Федэральнае Міністэрства замежных спраў Германіі, Нямецкі адукацыйны цэнтр “За мір”, Грамадскае аб’яднанне “Беларуская цыганская дыяспара”, Рэспубліканскі цэнтр нацыянальных культур, Гістарычны майстэрня імя Л.Левіна.

Трэба адзначыць, што вышэйназванымі ўстановамі на працягу 2019 — 2020 года праводзілася работа па захаванні памяці аб ахвярах фашысцкіх злачынстваў, у прыватнасці, цыганоў, на тэры-

Памяць болю

торы Беларусі ў час Вялікай Айчыннай вайны. Па выніках працы і з’явілася выставачная экспазіцыя “Хто ты, народ рому?...” Рабочая група праекта, якая складалася з прадстаўнікоў нямецкага і беларускага бакоў, пабывала ва ўсіх абласцях Беларусі і запісала ўспаміны цыганскіх сем’яў, якія былі сведкамі супрацьзаконных дзеянняў (генацыду), накіраваных супраць ромаў. Інфармацыя, атрыманая падчас паездкаў, прадстаўлена ў выглядзе

інтэрв’ю, размешчаных на банэрах. У выставачную экспазіцыю ўваходзяць інфармацыйныя банэры: Гісторыя рому; Жыццё рому да 1941 года; Генацыд рому пад-

час нашыскай акупацыі Беларусі (1941 — 1944 гг.); Карта Беларусі з нанесенымі пазначэннямі месцаў нашысцкіх лагераў смерці і масавага знішчэння насельніцтва; Гісторыя ў асобах (архійныя фота); Жыццё рому ў сучасным свеце на тэрыторыі Беларусі.

Для ілюстрацыйнай часткі банэраў былі ўзятыя фотаматэрыялы Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь, Музея Вялікай Айчыннай вайны, асабістых архіваў цыганскіх сем’яў і грамадскага аб’яднання “Беларуская цыганская дыяспара”, адкрытых крыніц інтэрнэт-рэсурсаў.

Аналагічныя праекты раней былі рэалізаваны нямецкім адукацыйным цэнтрам “За мір” у Румыніі, Малдове, Украіне сумесна з мясцовымі прадстаўнікамі цыганскай дыяспары і дзяржаўнымі ўстановаў.

Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

21 — 23 кастрычніка адбыўся VII Міжнародны кангрэс “Бібліятэка як феномен культуры”, арганізатарамі якога выступалі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Нацыянальная бібліятэка Рэспублікі Беларусь, Міждзяржаўны фонд гуманітарнага супрацоўніцтва дзяржаў-удзельнікаў СНД, Рэспубліканскі цэнтр нацыянальных культур, а таксама Беларуская і Расійская бібліятэчны асацыяцыі.

Антон РУДАК

Сялетні кангрэс быў прысвечаны тэме краязнаўства ды краязнаўства як магістральных напрамкаў захавання гісторыка-культурнай спадчыны краін ды народаў, і прымержаваны да завяршэння ў Беларусі трохгодзі малой радзімы. Удзел у ім прынялі спецыялісты бібліятэк, музеяў, архіваў, навукова-даследчых арганізацый, адукацыйных устаноў, цэнтраў народнай творчасці, краязнаўчы-аматары, распрацоўшчыкі і вытворцы інфармацыйнай прадукцыі, прадстаўнікі грамадскіх і культурных арганізацый беларусаў у замежных краінах.

У рамках урачыстага адкрыцця адбылася шы-

Спасцігнуць краіну

рымоня ўзнагароджання пераможцаў XXVIII Рэспубліканскага конкурсу “Бібліятэка — асяродак нацыянальнай культуры”. У першы дзень кангрэса прайшло пасяджэнне Савета бібліятэк Беларусі па інфармацыйным узаемадзеянні, адбыліся секцыі “Інфармацыйная прастора рэгіёнаў: захаванне і папулярнасць нашай нацыянальнай культуры і краязнаўчых ведаў”, “Арганізацыя і нарматыўнае рэгуляванне краязнаўчай дзейнасці”, “Развіццё краязнаўчай дзейнасці: этапы, людзі, супольнасці, дакументальная спадчына”. Таксама ў рамках мерапрыемства прайшла прэзентацыя анлайн-энцыклапедыі “Беларусь у асобах і падзеях”, якая змяшчае самыя значныя і цікавыя матэрыялы аб нашай краіне, юбілеях і памятных датах беларускага календара — з гэтым праектам можна азнаёміцца на сайце Нацыянальнай бібліятэкі па адрасе nlb.by.

У сувязі з нестабільнай эпідэміялагічнай сітуацыяй, мерапрыемствы кангрэса часткова прайшлі ў анлайн-фармаце. Сярод асноўных тэм, якія абмяркоўваліся — гісторыя і культура краін, рэгіёнаў,

мясцовасцяў у сучасных даследаваннях, бібліяграфічнае краязнаўства, рэгіянальная бібліяграфія, арганізацыя краязнаўчай дзейнасці бібліятэк, яе нарматыўнае і метадычнае забеспячэнне.

Былі прадстаўлены таксама электронныя і бібліяграфічныя інфармацыйныя краязнаўчыя рэсурсы і праекты, краязнаўчая дзейнасць архіўных ды адукацыйных устаноў і бібліятэк. Адмыслова разглядаліся пытанні гістарычнага, літаратурнага і царкоўнага краязнаўства, асабліва ўвага таксама была нададзена неабходнасці папулярнасці краязнаўчых і краязнаўчых ведаў у бібліятэках, музеях, архівах, выдавецкай прадукцыі, сродках масавай інфармацыі і інтэрнэт-прасторы.

Паводле слоў дырэктара па навуковай рабоце і выдавецкай дзейнасці Нацыянальнай бібліятэкі Аляксандра СУШЫ, удзел у кангрэсе прынялі каля трохсот чалавек фізічна і яшчэ вялікая колькасць — дыстанцыйна. “Але некаторыя замежныя госці ўсё ж завіталі ў Мінск, — паведаміў адмыслова галоўнай бібліятэцы краіны. — На-

прыклад, да нас прыехала кіраўнік Лабараторыі скарызнаўства і валарызацыі даследаванняў гісторыі культуры Беларусі ў Парыжы Вольга Шутава. Яна выступіла выдучым экспертам падчас круглага стала, прысвечанага кнігазнаўчым даследаванням у Францыі, і прадставіла даклад “Інтэлектуальны пейзаж Бібліі Скарыны: кантэкст, персаналіі, тэмы і ўплывы. Дарчы, даследаванне спадчыны Францыска Скарыны налічвае больш за шэсць тысяч публікацый, але намаганні навукоўцаў часта застаюцца падзеленымі геаграфічнымі ды дысцыплінарнымі межамі і стэрэатыпамі. А Лабараторыя скарызнаўства дае ўнікальную платформу для публікацыі і кардынальна даследаванняў, аб’ядноўвае навукоўцаў, якія цікавяцца жыццём і творчасцю Францыска Скарыны і беларускімі даследаваннямі ў цэлым. Бо ўзаемаабмен ідэямі, праектамі і дасягненнямі заўсёды патрэбны”.

Між іншых мерапрыемстваў у межах кангрэса таксама адбыўся круглы стол на тэму міжлітаратурнага ўзаемадзеяння “Мастацкая літаратура як шлях адзін да аднаго”, у якім прынялі ўдзел прадстаўнікі дзевятнашці краін. Адмыслова адзначаюць, што з прычыны ўжо згаданай эпідэміялагічнай сітуацыі цікаўнасць да літаратуры ў грамадстве павышаецца.

Страта

ТАЛКАЧОВА Галіна Сямёнаўна

Кіраўнік дзяржавы Аляксандр Лукашэнка выказаў спачуванні родным і блізім народнай артысткі Беларусі Галіны Талкачовай, — паведамляе прэс-служба Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь.

“Галіна Сямёнаўна была выдатнай актрысай, частаю якой ганарыцца наша краіна. Яна пражыла яркае і насычанае жыццё, дасягнула прафесійных вышынь. Створанія ёй на тэатральных падмостках бліскучыя і незабыўныя ролі нязменна ўражвалі публіку, абуджалі самыя светлыя і добрыя пачуцці. Памяць аб гэтым шчырым і абаяльным чалавеку назаўсёды захавецца ў нашых сэрцах”, — адзначыў Прэзідэнт.

22 кастрычніка 2020 года на 86 годзе пайшла з жыцця вядомая беларуская актрыса, народная артыстка Беларусі Талкачова Галіна Сямёнаўна.

На працягу доўгіх гадоў Галіна Талкачова ўпрыгожвала сцэну Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы.

Яе ролі ў спектаклях “Аптымістычная трагедыя”, “... Забыць Герастрата”, “Памінальная малітва”, “Лес”, “Сымон-музыка”, “Апельсінавае віно” ўвайшлі ў гісторыю беларускага мастацтва. Усе яе герані — вытанчаныя, не без драматызму арыстакратычныя жанчыны з моцным унутраным стрываннем і вялікім пачуццём ўнутранай вартасці.

У спектаклі “104 старонкі пра каханне” ў 1965 годзе Галіна Талкачова, якая сыграла ролю сцюардэсы Наташы, па агульным меркаванні, стала лепшым выкананцам гэтай ролі на ўсёй прасторы Савецкага Саюза.

Развітанне з народнай артысткай Беларусі адбудзецца 24 кастрычніка 2020 года ў 12.30 у тэатры імя Янкі Купалы. Светлая памяць пра выдатную актрысу, чалавек велізарнай душы назавуўды застаецца ў памяці родных, блізкіх, сяброў, калег і шматлікіх глядачоў.

Выказваем шчырае спачуванне родным і блізім нябжыццы.

Ю.П.Бондарь, Г.С.Аўсяннікаў, Б.Ф.Герлаван, М.Г.Захарэвіч, З.П.Зубкова, А.А.Дударай, С.І.Сухавей.

Калі б я меў грошай столькі, колькі мне трэба, я бы калекцыянаваў творы мастацтва і трымаў бы прыватную галерэю. Мая калекцыя складалася б не з таго, што ў фаворы і мае добрую цану, а значыць з’яўляецца выгадным укладаннем грошай у маёмасць, але з твораў мастакоў цікавых і дарагіх асабіста мне. Але паколькі мае фінансавыя магчымасці не дазваляюць здзейсніць такі праект, я збіраю кнігі з цікавай мастацкай аздобай. Шукаю іх у буйністачных крамах. Вельмі радуся, калі за малыя грошы набываю сапраўдны, у маім разуменні, шэдэўр.

Пётра ВАСІЛЕЎСКИ /
Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

Шэдэўрамі я лічу ілюстрацыі Арлена Кашкурэвіча, Барыса Забарава, Георгія Паплаўскага, Юрыя Якавенкі, Паўла Татарнікава. Гэтыя творцаў прымаю шалкам. Высока цаню асобныя кнігі, аздобленыя Яўгенам Куліком, Уладзімірам Савічам, Мікалаем Селяшчуком, Уладзімірам Лукашчам, Віктарам Мікітам. Пільна ўглядаюся ў работы маладых твораў — выхаванцаў нашай мастацкай акадэміі. І як бібліяфіл са стажам магу з гордасцю канстатаваць, што ў Беларусі ў наяўнасці моцная графічная школа. І хоць патэнцыял нашай паліграфіі аступае тэхналагічным магчымасцям шэрагу на-

шых суседзяў, за краіну не сорамна.

Калі мае чытачы маюць да кнігі такое стаўленне як і я, дык ім, пэўна, было б цікава на выставе “Пісьменнік. Мастак. Чытач” у Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры. Бадай кожны музей мае экспанатаў болей, чым можна

Тры чыннікі кнігі як з’явы

У экспазіцыі — ілюстрацыі і кнігі з фонду музея.

выставіць на сваіх экспазіцыйных плошчах. Таму час ад часу ладзіцца часовыя выставы, каб паказаць грамадству багацце фонду. Для музея літаратурнага галоўнае багацце — кнігі і рукапісы.

На гэтай выставе можна пабачыць кнігі класікаў нашай літаратуры, аздобленыя класікамі нашага выяўленчага мастацтва. Выданні гэтыя ўжо бібліяграфічна каштоўнае. Побач з імі творы аўтараў маладзейшага пакалення з ілюстрацыямі мастакоў, якія, магчыма, з часам набудуць славу твораў, якіх

я загаду напачатку нататка.

У экспазіцыі ілюстрацыі і кнігі з фонду музея. Схематычна экспазіцыя падзелена на тры блокі ілюстрацый: проза, паэзія, кнігі для дзяцей. Сярод аўтараў кніг — Янка Купала, Якуб Колас, Кузьма Чорны, Іван Шамякін, Янка Брыль, Максім Танк, Іван Мележ, Анатоль Вярцінскі, Надзея Ясмінская. Над аздобай іх кніг працавалі Анатоль Тычына, Арлен Кашкурэвіч, Мікалай Гуціў, Нінэль Шчасная, Святлана Міхалап, іншыя мастакі.

Штосьці з прадстаўленага ў экспазіцыі на сённяшні погляд можна ўспрымаць нават як архаіка. Ну што ж, у розныя часы ў мастакоў розныя

тэхнічныя магчымасці, а ў чыпачоў — рознае разуменне, што прыгожа, што не. Але ж цікава прасачыць, як змяняліся новыя тэхналогіі і змены эстэтычных арыенцый адрываліся на мастацтве кнігі. І ўсё ж, што ні кажы, ніякія тэхнічныя прылады і інфармацыйныя тэхналогіі не заменіць творцу — пісьменніка і мастака. Не так ужо важна, набраны тэкст на камп’ютары ці напісаны ад рукі, меў мастак у наяўнасці складаную тэхнічную прыладу, або толькі аловак ці пяро. У творчай справе галоўны чыннік — душа, хоць ніхто насамрэч не ведае, што гэта за субстанцыя.

У нашай кніжнай культуры найноўшага часу

нямала набываць. І ёсць ілюстрацыі, якія так супаляюць з літаратурнымі вобразамі, што ўявіць іншую аздобу таго ці іншага твора ўжо не тое каб немагчыма, але даволі складана. Узоры такога ментальнага сумоўя пісьменніка і мастака можна пабачыць на выставе.

Я ўсё пра Пісьменніка і Мастака, а ёсць яшчэ Чытач, трэці чыннік Кнігі як з’явы і працэсу, дзеля якога шчыруюць два першыя. Чытач — гэта не пасіўны ўспрымальнік інфармацыі. Сваім інтэлектам і густам ён уплывае і на змест, і на аблічча кнігі. Прасей кажучы, ягоныя запыты — заданне для аўтараў, хоць і выказанае не наўпрост. Мастакі, зольныя “перакладзі” словы пісьменнікаў маштабу Быкава і Караткевіча на выяўленчую мову, з’яўляюцца тады, калі да ўспрымання вешчага слова дасяпа чытацкая грамада. Гэты чыннік таксама прысутнічае на выставе. Ягоныя прадстаўнікі — наведвальнікі выставы. І ўвогуле неябьякава да набранага друкарскім шрыфтам разумнага слова.

Вусце Нямігі, Мінск, 1920 год. Здымак Льва Дашкевіча. Мужчына ў кадры — Язэп Драздовіч.

13 кастрычніка ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адбылася прэзентацыя часовай экспазіцыі “Археалагічны помнік: фіксацыя мінулага ў мінулым”. Выстава адбываецца ў межах музейнага праекта “Мінулае мае будучыню: дыялог культуры і навукі”, і працянецца да 15 лістапада. Нацыянальны гістарычны музей і яго аддзел археалогіі, нумізматыкі і зброі сёння з’яўляецца важнай платформай для праектаў, што папулярызуюць археалагічную навуку ў Беларусі. Якія пытанні займалі даследчыкаў помнікаў даўніны ў мінулыя часы, і аб чым дбаюць іх сённяшнія калегі?

Антон РУДАК

Помнікі археалогіі заўжды выклікалі і выклікаюць у людзей падсвядому зацікаўленасць. Аб старажытных гарадзішчах і курганах існуе мноства легенд і паданняў, пагалоска звязвае іх то з таямнічымі скарбамі, то з пахаванымі тых ці іншых захопнікаў-іншаземцаў, якія склалі свае галовы на беларускай зямлі. Такія ўяўленні заўжды былі пашырэння ў грамадстве, і рабіліся прычынай пашкоджання і знішчэння помнікаў археалогіі. Археалагічныя аб’екты ў чора, і сёння разбураліся як у выніку будаўніцтва, так і скарбашукальнікамі, альбо, як сёння прынята іх называць, чорнымі капальнікамі.

Выстава, як адзначаюць арганізатары, пакліканая ў чарговы раз прыцягнуць увагу да захавання гісторыка-культурнай спадчыны, і прымусіць людзей задумацца, што гісторыя часта можа знаходзіцца ў іх літаральна пад нагамі. Лясны пагорак, парослы дрэвамі, можа аказацца старажытным курганом, а ўзвышша на беразе ракі альбо возера — колішнім гарадзішчам. Але не кожны здолее распазнаць у такіх мясцінах сляды мінуўшчыны. У Дзяржаўным спісе гісторыка-культурных каштоўнасцяў Рэспублікі Беларусь знаходзяцца больш за дзве тысячы археалагічных аб’ектаў — а гэта толькі вельмі невялікая частка помнікаў археалогіі, якія на сённяшні дзень вядомыя даследчыкам паводле навуковых крыніц.

ПАРТРЭТЫ ПАПЯРЭДНІКАЎ

Экспазіцыя прысвечаная папярэднікам сучасных навукоўцаў — археолагам, якія даследавалі скарбы беларускай зямлі ў міжваенныя

гады, прычым па абодва бакі мякка, якая ў той час дзівіла Беларусь. Менавіта гэты перыяд можна лічыць часам станаўлення айчынай археалагічнай навуцы, а напрацоўкамі тагачасных даследчыкаў археалагічнай карыстаюцца і сёння. Прытым рост цікаўнасці да археалагічных раскопак быў звязаны з узмацненнем агульнага захвалення мінуўшчынай і ўздымам нацыянальнай самасвядомасці беларусаў.

Выстава адкрываецца шэрагам партрэтаў тых самых даследчыкаў, якія стаялі ля вытокаў айчынай археалогіі ў міжваеннай Беларусі: Аляксандра Ляўданскага, Мікалая Улашчыка, Аляксандра Кавалені, Алены і Уладзіміра Цэгак-Галубовічаў, Юсіфа Стэбровскага, Юзафа Ядкоўскага і многіх іншых. Іх спадчына прадстаўлена на выставе як археалагічнымі знаходкамі, так і дакументацыяй вынікаў даследаванняў ды фотаздымкамі з экспедыцый. Гэтыя выявы, якія цудоўна перажылі ваеннае ліхалесце і зберагліся да нашага часу, паказваюць побытавыя эпізоды з жыцця археолагаў: іх часовыя жытлы, супольнае гатаванне ежы ды баўленне вольнага часу.

Тут асабліва вылучаецца вялікая серыя здымкаў з раскопак верхнепалеалітычнай стаянкі Бердыж, што ў Чачэўскім раёне Магілёўскай вобласці, якія праходзілі ў 1928 годзе. Тады ж былі здзейсненыя археалагамі Аляксандрам Ляўданскім ды Сяргеем Дубінскім і раскопкі на Полашчым гарадзішчы — у экспазіцыі можна пабачыць знойдзеныя там керамічныя вырабы і металічную зашпільку для вопраткі, а таксама бранзалеты з раскопак у Заслаўі 1926 года, датаваныя X—XI стагоддзямі.

СВЕДЧАННІ ВІДАВОЧЦАЎ

Пагрузіцца ў атмасферу тагачасных раско-

Скарб пад нагамі

Як не пашкодзіць курганы

Фрагмент экспазіцыі.

Мінск, 1920 год. Малюнак Язэпа Драздовіча.

пак таксама дапамагаюць прадстаўлены на выставе фрагменты з успамінаў удзельнікаў археалагічных даследаванняў і вытрымкі са справаздач: так, з іх можна даведацца, што на адну з экспедыцый былі вылучаныя сродкі ў памеры больш чым дзюво тысяч рублёў, прычым яе ўдзельнікі прайшлі па маршруце каля 500 кіламетраў уздоўж даліны Дзвіны, а акрамя ўласна археалагічных вышукаў праводзілі таксама грамадскую работу — прачыталі ў калгасах восем дакладаў “аб паходжанні чалавека і гісторыі дакласавага грамадства”. Асабліва цікаваць уяўляюць таксама дакументы аб даследаванні штучна выкапаных старажытных пячор, выпадкова выяўленыя школьнікамі ў ваякіцах Орышы ў 1926 годзе.

Методыка тагачасных археалагічных даследаванняў уражвае і сённяшніх адмыслоўцаў. Ужо ў між-

ваенныя гады беларускія археолагі вялі дзённікі раскопак, рабілі замалеўкі знаходак, здымалі іх на фота. Многія помнікі, якія былі даследаваны ў той перыяд, да нашых дзён не захаваліся — таму здымкі і справаздачы, якія сведчаць аб іх тагачасным стане, надзвычай каштоўныя для сённяшніх даследчыкаў. У міжваеннай Беларусі Савецкай Сацыялістычнай Рэспубліцы археалагічныя разведкі дасягнулі такіх маштабаў, што ў іх выніку былі складзеныя каля васьмі тысяч картак з апісаннем помнікаў і іх здымкамі — праўда, на жаль, з гэтага ліку захавалася толькі невялікая частка. На выставе можна пабачыць такія карткі, што ўтрымліваюць інфармацыю аб курганах Лошыцкага могільніка, частка насыпаў якога захавалася і сёння ў Мінску ў раёне завулка Каржанеўскага і вуліцы Ландара.

зацікаўленасць выказваў мастак і да скарбаў мінулага, што ляжалі проста пад яго нагамі. І гэта не перабольшанне: Драздовіч не праводзіў археалагічных раскопак, але займаўся, пры выпадку, зборам пад’ёмнага матэрыялу — то-бок, археалагічных артэфактаў, якія з тых ці іншых прычын аказваліся на паверхні зямлі.

Такім чынам, напрыклад, ён сабраў калекцыю прадметаў — то-бок, археалагічных падчас кансервацыі руін Навагрудскага замка польскімі рэстаўратарамі ў 1927—1929 гадах. Гэты збор сёння экспануецца ўпершыню. Акурат у тых гадах Драздовіч настаўнічаў у Навагрудку, выкладаў маляванне ў тамтэйшай беларускай гімназіі. Планшэты з падшптымі на іх археалагічнымі знаходкамі мастак аздобіў рэканструкцыямі выгляду Навагрудскага замка, і змясціў у густоўна дэкараваную ўласнаручна зробленую раз’яўную скрыню.

Тут можна пабачыць фрагменты керамікі, металічныя пломбы, нагрудны крыжык, наканечнікі стрэл, падкову, серп, ключы. Да калекцыі таксама прыкладзены выкананыя мастаком планы замчышча, на якіх пазначана,

Знаходкі міжваенных гадоў.

МАСТАК-КАЛЕКЦЫЯНЕР

Выстава нездарма адкрываецца ў гэты дзень нарадзіўся адзін з яе галоўных герояў. Гэты чалавек, насуперак пашыранаму меркаванню, не быў, акрамя іншых сваіх талентаў, яшчэ і археолагам, але, тым не менш, выявіў надзвычайную зацікаўленасць да артэфактаў мінуўшчыны, якія можна было знайсці ў беларускай зямлі. Гаворка, зразумела, пра Язэпа Драздовіча — славуэта мастака, педагога, літаратара, астранома-аматара.

Як вядома, яго называўчай цікавілі тэмы космасу і іншапланетных формаў жыцця, што знаходзіла самае ярскае адлюстраванне ў творчасці. Але не меншую

у якіх менавіта месцах сярод руін быў знойдзены той ці іншы артэфакт. Калекцыя гэтая была перададзена ў мінскі музей ў 1962 годзе з Віленьско, разам з іншымі прадметамі, якія да вайны захоўваліся ў тамтэйшым Беларускам музеі імя Івана Луцкевіча. На выставе можна таксама пабачыць арыгіналы графічных работ мастака, на якіх адлюстраваны археалагічныя помнікі Беларусі, і здымкі вядомага фотамайстра Льва Дашкевіча, на якіх выяўлены сам Язэп Драздовіч.

ПОГЛЯД ПРАЗ ГАДЫ

Асобныя раздзелы экспазіцыі прысвечаны даследаванню розных відаў археалагічных помнікаў — паселішчам, некропалям, гарадзішчам. Адмысловыя банеры на сценах дазваля-

юць параўнаць даваенны і сучасныя фотаздымкі, якія паказваюць змены выгляду тых ці іншых археалагічных помнікаў, такіх як Полацкае ці Давыд-Гарадоцкае гарадзішчы. Своеасабліваю інтэрактыўную зону ўяўляе з сябе куток, дзе кожны з наведвальнікаў выставы можа напісаць на дошцы відомыя яму археалагічныя мікратапонімы — пашыраныя ў розных мясцовасцях народныя назвы помнікаў археалогіі.

Выстава ажыццяўляецца пры падтрымцы гранта Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы культуры, а прадстаўлены на ёй экспанаты паходзяць з Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь, Беларускага дзяржаўнага архіва кінафотафонадакументаў, Беларускага дзяржаўнага архіва навукова-тэхнічнай дакументацыі, Слонімскага раённага краязнаўчага музея імя Іосіфа Стаброўскага, Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа і Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, гістарычнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, а таксама прыватных калекцый.

НАКІРУНКІ ДАЛЕЙШАГА РУХУ

Навуковы кансультант выставы, кандыдат гістарычных навук Мікола Плавінскі, які першым узначальваў створаны ў 2009 годзе аддзел археалогіі, нумізматыкі і зброі Нацыянальнага гістарычнага музея, адзначае, што за апошнія гады музей зрабіўся пляцоўкай для цэлага шэрагу археалагічных канферэнцый і семінараў, якія цяпер ладзяцца як найрацей раз ці двойчы на год. 15 кастрычніка адбыўся таксама семінар на базе Гомельскага палацава-паркавага ансамбля Румянцавых і Паскевічаў, прысвечаны пытанню археалогіі паўднёва-ўсходняга рэгіёна краіны. Наогул жа рэгіянальныя цэнтры археалагічных даследаванняў існуюць у кожным абласным цэнтры Беларусі.

Сёння ў Беларусі крыху больш за пяцьдзесят дзеючых археалагаў — а гэта даволі мала колькасць для тэрыторыі нашай краіны і той колькасці археалагічных помнікаў, якія на ёй знаходзяцца. Вырашэнне гэтай праблемы можа быць знойдзена шляхам як адкрыцця асобных аддзяленняў археалогіі ў вышэйшых навуковых установах, так і стварэння новых працоўных месцаў, дзе потым могуць быць працаўладкаваныя іх выпускнікі-археалагі. Доўгі час у гэтай галіне таксама ўздымаецца пытанне аб неабходнасці стварэння ў тым ці іншым выглядзе асобнай дзяржаўнай службы аховы помнікаў. Працу на гэтай дзялянцы яшчэ багата — гісторыя беларускай археалогіі працягваецца.

Зранку 18 кастрычніка ў колішнім маёнтку Ганута (зараз не існуе) абвалілася адна з дзвюх капліц-блізнятак, пабудаваных у 1765 годзе. Дастаткова вялікі розгалас у сродках масавай інфрамацыі ды Сеціве, бо тычыцца нашай гісторыі, слаўтых імёнаў мінуўшчыны.

Зміцер ЮРКЕВІЧ

Капліца, 2014 год.

“Няшчасны выпадак” з капліцай, або Што абрынулася блізу сядзібы ў стылі барока з элементамі ракако

2020 год.

Фота: Аляксандра ДЗЕЦЬЯРОНКА

Маёнтак Ганута цяпер відомы па назве вёскі Ручыца (Вілейскі раён), якую яшчэ калі-нікі называюць Ручыца-Ганута. Першыя згадкі аб ім датуюцца 1501 годам. За пяцьсот гадоў сваёй гісторыі маёнтак перамяніў каля дзясятка ўласнікаў. Валодалі ім Садоўскія, Пронскія, Шумбарскія, Гальшанскія, Пацы, Вілчкі, Сангушкі, Славенскія, Зяновічы і Кошэльы. Дарэчы, ад Кошэльы, праз шлюбныя сувязі, Ганута перайшла да Агінскіх, з якімі і звязаны росквіт гэтай маёнтка.

У 1765 годзе ў Гануце была пабудавана сядзіба, якую відомы беларускі даследчык Анатоль Кулагін назваў “шэдэўрам ракако”. Як сьвярджае прафесар Анатоль Федарук, аўтарам праекта сядзібы быў відомы віленскі архітэктар, астраном і прафесар Віленскага ўніверсітэта Тамаш Жаброўскі. Але нельга выключыць, што праектаваў яе іншы архітэктар, калі Жаброўскага — слаўны

італьянец Абрахам Гену. Дакладных звестак пра гэта, які піша спадар Федарук, праўда, пакуль не маецца і поле для даследаў даследчыкаў тут неабсяжана. Але факт ёсць факт: менавіта яго ў той час адмыслова заправасілі з Віліні пабудаваш лётно рэзідэнцыю процікага ваводы князя Тадэвуша Францішка Агінскага.

Што датычыцца капліц, то іх пабудавалі разам з сядзібай ў стылі барока з элементамі ракако. Адна з іх была пастаўлена блізу дарогі, якая вяла да маёнтка, насупраць касцёла (цяпер на гэтым месцы царква). Другую паставілі ля дарогі, якая вяла на могілкі. Менавіта з ёй і здарыўся “няшчасны выпадак”.

Традыцыйна ў такіх капліцах стаялі скульптуры Езуса, Маці Божай ці святых. Не сталі выключэннем і капліцы ў Гануце. У адной з іх была драўляная скульптура Маці Божай (сярэзіны XVIII стагоддзя). Яна захавалася і выстаўлена ў экспазіцыі вінскага Музея старажытнабеларускай культуры НАН. А вось знай-

ці звесткі аб іншай скульптуры далейных капліц пакуль не ўдалося.

Трэба адзначыць, што прыдарожныя капліцы ў свой час былі даволі тыповымі для Беларускага краёвіда. Але з цягам часу шмат з іх пазнікала. “Спрычыніліся” да гэтага і ўзрост капліц, а шмат якім было ўжо больш за два стагоддзі, і даволі неспрыяльны клімат (не сонечныя Грэцыя і Іта-

і культуры Антон Астаповіч, быў атрыманы. Так над капліцамі сіламі валандцёраў былі пастаўлены першыя ахоўныя збудаванні. У 2017 годзе капліцы атрымалі статус гісторыка-культурнай каштоўнасці трэцяй катэгорыі. 28 сакавіка 2018 года Нарачанскі сельвыканкам падпісаў ахоўнае абавязальства. Тады ж, пад час суботніка, мясцовымі ўладамі былі заменены старыя ахоўныя збудаванні на новыя. Бо, за дзесяць год тых спархнелі, і самі пачалі прадстаўляць не-

ШТО РАБІЦЬ?

Зразумела, што калі аб’ект, які столькі часу быў у цэнтры ўвагі вялікай колькасці людзей, “нарэшце” абваліўся, гэта не магло застацца незаўважаным. Далучылася да дыскусіі і Сеціва.

Свае паралы аб тым, што трэба рабіць выказалі археолаг, навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі НАН Алег Дзярновіч і гісторык, археолаг Ігар Чарняўскі (былы начальнік Упраўлення па ахоўе гісторыка-культурнай спадчыны і рэстаўрацыі Міністэрства культуры). На іх погляд, прыгодна да будучай рэстаўрацыі капліцы цэлу трэба адабраць і захаваць. Таксама трэба далучыцца да справы архітэктара.

Каб даведацца, што было зроблена мясцовымі ўладамі, і што плануецца рабіць цяпер, пасля здарэння, “К” звярнулася да начальніка адзела ідэалагічнай працы, культуры і працы з моладдзю Віленскага райвыканкама спадара Паўлоўскага.

Як аказалася, у дзень размовы ў Ручыцы на капліцах адбыліся працы. Прыгодная цэгла была адабра-на і перавезена ў пэўнае месца. Далей у планах правесці рамонтныя працы на пашкоджаным навесе, а таксама працы па ўмацаванні рэшткаў капліцы.

Адначасова запускаяцца працэс па распрацоўцы праекта зон аховы і праекта на рэстаўрацыйныя працы.

На выбар дакументацыі па зонах аховы усяго патрэбна 15 000 рублёў. Гэтыя грошы будуць узяты з мясцовага бюджэта. Што ж датычыцца рэстаўрацыйных прац, як адказаў сп. Паўлоўскі, то вялікі спадзеў на тое, што знойдзецца спонсар.

Пра Вілейскім краязнаўчым музеі ёсць адмысловы дабрачынны рахунак, на які кожны ахвочы можа пералічыць свае ахвяраванні.

Дарэчы, у колішнім маёнтку Чомбраў (в. Валука, Наваградскі раён), доўгія гады гібела капліца роду Карповічаў. Не так даўно, яна была адрэстаўравана з дапамогай замежнага фінансавання. Можна паспрабаваць вырашыць справу такім чынам, каб падтрымаць праект рэстаўрацыі капліцы 1765 года пабудовы?

“К” будзе паведмаляць чытачам пра далейшы лёс капліц Агінскіх, іх адраджэнне і вяртанне ў звыклы мясцовы краёвід.

Праект ахоўнага навеса. 2009 год.

З архіва Антона Астаповіча

бяспеку для капліц. Як нам паведаміў актывіст з Вілейшчыны Павел Хаванскі, у выніку шматлікіх зваротаў грамадскасці ў розныя дзяржаўныя ўстановы капліцу ўключылі ў фінансаванне прэзідэнцкага фонда на 2020 год. Але, справа спынілася на нейкі час з-за адсутнасці зон аховы аб’ектаў, без якіх нельга было стварыць праект рэстаўрацыі. Каля месяца таму Вілейскі райвыканкам даслаў у Менскі аблвыканкам ліст, у якім закраналася пытанне, датычнае стварэння праекта зон аховы аб’ектаў. Было прынята рашэнне паставіць над капліцамі ахоўныя навесы. Дазвол ад Міністэрства культуры на будаўніцтва навесаў (аўтар праекта архітэктар Анатоль Капцюг), як паведаміў Старшыня даражынага таварыства аховы помнікаў гісторыі

АБАРОНЕННЯ, АЛЕ БЕЗАБОРОНЫЯ

Храналогія барацьбы за захаванне капліц Агінскіх выглядае так. У 2009 годзе актывісты з Вілейшчыны звярнулі ўвагу на незадырэсаваны стан аб’ектаў. Было прынята рашэнне паставіць над капліцамі ахоўныя навесы. Дазвол ад Міністэрства культуры на будаўніцтва навесаў (аўтар праекта архітэктар Анатоль Капцюг), як паведаміў Старшыня даражынага таварыства аховы помнікаў гісторыі

29-я Міжнародная навуковая чытанні памяці Лідзіі Мухарынскай, што традыцыйна ладзіцца ў Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі ўвесну, з-за каранавіруса былі перанесены на восень. Але выступленню не стала меней — наадварот, іх пабале: хтосьці не пабаяся прыехаць, іншыя даклады чыталіся анлайн ці былі прадстаўлены як стэндавы. Прэзентавалася як ніколі многа музычных выданняў, дый твораў беларускіх кампазітараў прагучала багата.

Студэнцкі духовы аркестр Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі.

Фота прадстаўлена БДАМ

Фінал 18-га міжнароднага конкурсу песні “Дзіцячае Еўрабачанне” адбудзецца 29 лістапада. Беларусь на ім прадставіць 12-гадовая Арына Пехцерава з Магілёва. Як і дарослае, “Дзіцячае Еўрабачанне” сёлета таксама пройдзе ў анлайн-фармаце. Хіба што яму пашчасліва трохі болей: у ім будзе інтрыга спаборніцтва, будуць фаварыты і будуць пераможцы. “Move the world!” — “Ру-хай свет!” — слоган сёлета песеннага свята.

Надзея КУДРЭЙКА

Адкрытая партытура і ейныя адкрыцці

Надзея БУНЦЭВІЧ

ПОГЛЯД З-ЗА МЯЖЫ

Асаблівую ўвагу выклікалі даследаванні нашай нацыянальнай культуры замежнымі навукоўцамі. Калі такое было, каб з’явіўся беларускай музыцы трапілі ў поле зроку не толькі айчынных даследчыкаў, але і, да прыкладу, прадстаўнікоў Аўстрыі, у якіх сваіх моцартаў-бетховенаў хапае. А між тым, анлайн-выступленне доктара мастацтвазнаўства, прафесара Венскага ўніверсітэта музыкі і выканальніцкага мастацтва Ульрыха Маргенштэрна зрабіла сапраўдны фурор. Ён непрадузята зірнуў на музычныя інструменты і, у тым ліку, на беларускія шымбалы, прасачыўшы іх распаўсюджанне з сярэдзіны XVII стагоддзя ў айўрэйскім асяродку. Стаўленне ж да іх як да “выключна” беларускага народнага інструмента прыйшло толькі ў савецкі час і было выклікана ідэалагічнымі памкненнямі — гэтак жа, як і “справдзена руская народная” балалайка, што раней лічылася татарскім інструментам.

Тэма народнага інструментарыя была працягнута доканам Даўтаўліскага ўніверсітэта Эвалдсам Даўтулісам, які зрабіў класіфікацыйнае стыльвае пластоў народнай музыкі і вылучыў аўтэнтычны частку рытуалу, стылізаваную аўтэнтычнасць, апрацоўкі ў розных стылях, уключаючы класіка-романтычны, так званае World Music, арыгінальныя творы для прафесійных і аматарскіх складаў. Гэты расклад тычыўся Латвіі другой паловы XX стагоддзя, але можа быць цалкам скарыстаны ў нас. А кандыдат мастацтвазнаўства Галіна Кутырова-Чубаля з Польшчы, што займаецца беларускай песеннасцю, выступіла не

толькі з дакладам, але і з лекцыяй, прэзентавала свой Атлас беларускай песні і актыўна ўдзельнічала ў круглым stole, прысвечаным фальклорным экспедыцыям. У прыватнасці, згадала выпадкі, калі таленавіты носьбіты нацыянальных музычных традыцый знаходзіліся не толькі сярод прызнаных народных спевакоў, але і ў асяродкі лопменаў. Некаторыя з іх захаўвалі старадаўнія напевы нават у складаных умовах, скіраваных адно на жыццыванне, бо тыя песні дапамагалі ім заставацца людзьмі, не страчваючы сабе чалавечы пачатак.

Увогуле ж, пытанні традыцыйнай музычнай культуры разглядаліся сёлета як ніколі шырока. А вось жывое выступленне вясковых бабоек са сваімі песнямі, які гэта рабілася штогод, было заменена відэатрансляцыяй.

ВАЙНА І МІР ПА-КАМПАЗІТАРСКУ

Затое жывою прагучаў канцэрт студэнцкага духовага аркестра — “Вобразы вайны і міру ў творчасці беларускіх кампазітараў”. Над гэтым праектам, адзначаным грантам Прэзідэнта Беларусі на 2020 год, працаваў найперш мастацкі кіраўнік і дырыжор калектыву Максім Расоха (гл. “К” № 20 за 2020 г.). Прычым пачыналася тая праца з архіўных пошукаў праца з архіўных пошукаў: многія творы аказаліся забытымі, некаторыя ўвогуле, як можна ўявіць, прагучалі ледзь не ўпершыню, хая і былі датаваны ранейшымі дзесяцігоддзямі. У выніку атрымалася сусветная анталогія не проста пералажэнняў для духовага аркестраў, а менавіта арыгінальнай беларускай музыкі для гэтага інструментальнага складу.

Выканаўцы падрыхтавалі значна больш твораў, але ў цяперашні канцэрт увайшлі партытуры найперш кампазітараў-юбіляраў. Му-

зыканты імкнуліся дакладна данесці ўсё напісанае, і калі двое аркестрантаў захварэлі, іх замянілі сёлета выпускнікі, якія пачыналі рэпетыраваць яшчэ ў мінулым навукальным годзе, у часы студэнцтва. А тое, што Максім Расоха самастойна веў вечарыну, знаёмчы слухачоў з дэталімі стварэння асобных нумароў, толькі надавала ёй імпульс і адчування, што ўсе мы прысутнічам на археалагічных раскопках (айчынная музыка першых пасляваенных гадоў — таксама ўжо даўня) і адначасова ў сучаснай творчай лабараторыі (любая прэм’ера — заўжды крок у нязвяданае). Атрымалася столькі адкрыццяў запар!

У Варыяцыйх з дзіўнаватгай, дагэтуль невытлумачанай назвай “Чаго хочаш, таго прасіш” перад намі паўстаў знаёмы-незнаёмы Мікалай Аладаў: з вельмі прафесійнай кампазітарскай работай, частымі сола драўляных духавых. Тэма, блізка народным, нараджае шэраг варыяцый: вальсавую — у духу Чайкоўскага, плясавую — на манер Рымскага-Корсакава, а яшчэ апаўдальную з перазовамі флейт і валторн, такатна-тангальную, нарэшце, гімначную — у стылі сімфанічнага фінала.

“Канцэрт-вальс” Эдзі Рознэра аказаўся фантазіяй паводле “Казак Венскага лесу”. І Штрауса, дзе класіка і джаз уступалі ў раўнапраўныя партнёрскія перамоўныя — ажно да паралельна вальса з танга і боса-новай, а шпраўскаўскіх інтанацыяў — з “Караванам” Дзюка Элінгтона. У ролі Рознэра-трубача выступіў друкаўнік Ілья Рагальчук, а пясністка Ганна Горбач удала імітавала арфэявы развівы.

Дыялог айчынных і сусветных традыцый, адметнасць айтарскіх почэркаў добра адчуваўся і ў іншых творах. “Маленькая ўвершора” Сяргея Картэса ўтрым-

лівала жартоўны намёк на беларускую народную песню “Саўка ды Грышка”. У двух маршах Пятра Падкавырава немагчыма было не звярнуць увагу на незвычайнасць гармоній, меладических ходаў. “Беларускія скокі” Льва Муранова, што завяршаюцца “Лявоніхай”, так і прасілі харэаграфічнага ўвасаблення. А яго ж апрацоўка беларускага танца “Мікіта” дала гумарыстычных эфектаў.

Завяршалі канцэрт дзве кампазіцыі XXI стагоддзя. Фінал сюіты “Жаварончкі” Сяргея Янковіча, створанай у 2009 годзе, вылучаўся сучаснай вертыкаллю і амаль паўсюдным туці. А “Вахтанія” Вячаслава Кузнецова стала своеасаблівым жанрава-часавым скрыжаваннем, сувязю з мінулым XX стагоддзем. Бо гэта мелодыя ўпершыню была напісана кампазітарам у 1986-м для прыгоднага вандрукі Чырвонага Каптурка ў аднайменным спектаклі сталічнага тэатра лялек (ікава, што тая пастаноўка захавана ў рэпертуары і дагэтуль, прычым ідзе з нязменнымі аншлагамі). У 1997-м тая ж музычная тэма нарадзіла “Паларожка ў краіну цудаў” для народнага аркестра. Нарэшце, атрымала новае развіццё ў згаданай “Вахтаніі” для аркестра духовага. І — прадманстравала свае дадатковыя магчымасці. Бо на біс музыканты сыгралі не ўсю п’есу цалкам, а толькі частку — і зусім інчай. Узв’язушы гэты ледзь не ўдвая хутчэй, пры пераходзе да чарговага раздзелу пачалі запавольваць рух, пакуль не спыніліся зусім — бышчам на шматкроп’і так званая “адкрытая фінала”.

Ці ж не сімвалічна? Бо ў музыкантаў у запасе яшчэ многа твораў. Дый кампазітары, узрушаныя цудоўным выкананнем, натхняцца, трэба спадзявацца, на стварэнне новых партытур для духовага аркестра.

Няндужная
музычная
навука

НАША МУЗЫЧНАЯ ГІСТОРЫЯ

Вечарына падкрэсліла ролю выканаўцаў у фарміраванні як мага больш шырокіх уяўленняў пра гісторыю айчынай музыкі і культуры. Апошнім часам слова “выканаўца” становіцца далёка не поўным для азначэння ўсяго таго, што робіць музыканты. Бо любое “выкананне” напісанага кампазітарамі-творцамі пачынаецца хай з невялікага, але даследавання нотнага тэксту. Таму так важна рабіць аўдыё-візазапісы канцэртных выступленняў і захоўваць іх для сучаснікаў і наступных пакаленняў.

У час цяперашніх навуковых чытанняў, дарэчы, адбылося як ніколі многа прэзентацый новых выданняў. Сярод іх былі нотныя — “Фартэяйяныя ансамблі беларускіх кампазітараў у рэпертуары дзіцячых музычных школ”, падрыхтаваныя Наталіяй Кароцінай. Былі, як ужо згадвалася, фальклорныя, навуковыя — у тым ліку, “Калядарна-песенная традыцыя Дняпра-Друцка-Бярэзінскага мікрорэчча”, “Выбраныя працы па беларускім музычным фальклору” Ларысы Касцюкавец, якая некалькі гадоў таму пайшла з жыцця.

Ну, а пра кнігу Вольгі Царык “Музычная культура малых гарадоў Мінскай вобласці: гісторыя і сучаснасць” трэба сказаць асобна. І не толькі таму, што пры падтрымцы Мінаблвыканкома яе прэзентацыя будзе зладжана ў Мар’інай Горцы, іншых закранутыя ў даследаванні малых гарадах. Сама пастаноўка праблемы сведчыць пра тое, што ў культуры не бывае “малога”: любая, здавалася б дробязь можа вырасці як у вялікіх дасягненні, так і страты.

Яшчэ пад час правядзення мінулага года фестывалю ў польскім Глівіцэ стала вядома, што Польшча і праз год прыме конкурс. Прыкметна, што два мінулыя гады на фестывалі перамагалі польскія артысты: у 2018-м — Рахсана Венгел, летас — Вікі Габар, і такім чынам склалася ўражанне, што менавіта Польшча апошнім часам выдзе рэй у гэтай справе. Але сёлета ўсё можа змяніцца, бо наша канкурсантка Арына Пехцерава са сваёй песняй “Прышчыцы” зараз лічыцца адным з галоўных фаварытаў.

Каранавірус парушыў многія планы. Дарослае “Еўрабачанне” ў нас не мела дастаткова часу для адпаведнай падрыхтоўкі і таму прайшло не ў выглядзе конкурсу, а проста як канцэрт. А вось дзіцячае, што традыцыйна ладзіцца восенню, было гатовае да новых неспрыяльных умоў і пры дапамозе інтэрнэту ладзіць сапраўднае спаборніцтва: кожны канкурсант у студыі сваёй краіны запісвае ролик з жывым вакалам, пад час трансляцыі нацыянальнай журы і ўсе глядачы слухаюць, ацэньваюць і выстаўляюць адзнакі. Польскія вядучыя будучы працаваць ў варшаўскай студыі. Краіны рыхтуюць свае конкурсныя нумары згодна з рэкамендацыямі, эскізамі і макетамі сцэны, разасланымі Еўрапейскім вшчальным саюзам.

Сёлета ў “Дзіцячым Еўрабачанні” прымуць удзел 13 краін — Польшча, Сербія, Іспанія, Нідэрланды, Расія, Украіна і іншыя. Дэбютуе Германія.

КАГО ВЫБРАЎ БЕЛАРУСЬ

Белтэлерадыёкампанія сёлета не стала ладзіць нацыянальны адбор у выглядзе традыцыйнага конкурснага канцэрта ў прамым эфіры: з улікам

Конкурс не адмяняецца, Беларусь прадстаўляе магіляўчанка

пандэмічнай сітуацыі і з клопатам пра здароўе артыстаў і членаў іх сем'яў было прынята рашэнне вызначыць прадстаўніка краіны шляхам унутранага адбору. Усе заяўкі былі разгледжаны, адслуханы, і Белтэлерадыйкампанія абрала песню "Прішэльцы" ў выкананні Арыны Пехцеравай.

Выбар менавіта гэтай юнай артысткі ніяк не навазеш выпадковым. У свае 12 гадоў Арына і спявала з самых вялікіх сцэн, і многа-многа разоў пабыла герайнай тэлеэфіраў і артыкулаў, сабрала вялізную колькасць праглядаў на YouTube, атрымала каля 30-ці Гран-пры на самых розных беларускіх і міжнародных конкурсах. На расійскім тэлевізійным праекце "Голас. Дзеці" запомнілася віртуозным выкананнем слаўтай джазавай кампазіцыі з рэпертуару Элы Фітцджеральд і іскрамётнай радасцю ад таго, што трапіла ў каманду Святланы Лабада. А ва ўзросце сямі гадоў так уразіла Наргіз Закіраву на канцэрце ў Магілёве, заспяваўшы разам з зоркай яе хіт, што відэа з гэтымі спевамі стала неверагодна папулярным у інтэрнэце, а пра маленькую Арыну Пехцераву напісалі газеты і знялі сюжэты галоўныя тэлеканалы краіны.

Арыну мы бачылі і ў папярэдніх адборах на "Дзіцячае Еўрабачанне", на "Славянскі базар". Яна ўражае сваім моцным і падарослым ўпэўненым вакалам, неўтаймоўным тэмпераментам і аптымізмам. Менавіта пра такіх кажуць — прыроджана артыстка. Апошнія тыдні яна як сапраўдная зорка раздае інтэрв'ю, у сваім Інстаграме выдае прамыя эфіры і адказвае на пытанні аматараў "Еўрабачання" з усёй Еўропы. І, галоўнае, рыхтуе нумар.

— Трапіць на "Дзіцячае Еўрабачанне" я марыла практычна з шасці гадоў. Бо ў студыі, у якую пайшла ўдзяцца, займалася і Лідзія Заблоцкая, лаўрэат "Дзіцячага Еўрабачання — 2011" — яна стала для мяне прыкладам. Потым з'явіліся і іншыя мары — пра "Славянскі базар у Віцебску", пра "Голас. Дзеці". Я ўважліва сачу за трыма гэтымі конкурсамі. Гляджу, канешне, і дарослае "Еўрабачанне".

— Упэўнена, што трапіць на дарослае "Еўрабачанне" будзе тваёй наступнай марай. А хто з удзельнікаў гэтых конкурсаў запомніўся?

— Усіх не згадаю, іх вельмі многа. З "Дзіцячага Еўрабачання" мне вельмі падабалася наша беларуская Хелена Мерааі. З дарослага можна ўразіў лятані пераможца Дункан Лоўрэнс з Нідэрландаў, які спяваў і граў на фартэпіяна. Канешне, я мару пра дарослае "Еўрабачанне". (смех)

якраз пачыналася, і людзі тады перасталі бачыцца адзін з адным, было трывожна. Заканчваецца ўсё словамі: "Небо плаче. Сонце встало. Смотри! Светлей стало".

— Ты прайшла неверагодную колькасць конкурсаў. Які найбольш запомніўся?

— На гэты момант самая лепшая і яскравая адчуванні ў мяне ад удзелу ў расійскім тэлепраекце "Голас. Дзеці". Я там была

Арына Пехцерава, прадстаўніца Беларусі на "Дзіцячым Еўрабачанні – 2020".

— Табе пашанцавала атрымаць права прадстаўляць нашу краіну, але не пашанцавала ў тым сэнсе, што ты нікуды не паедзеш, не акунешся ў атмасферу гэтага свята.

— Канешне, трошчкі крыўдна. Хачелася б пазнаёміцца з усімі канкурсантамі, з'ездзіць у іншую краіну, выйсці на вялікую сцэну. Але я лічу, што арганізатары паступілі правільна, бо здароўе і бяспека вельмі важныя.

— Ці задаволена ты сваёй песняй "Прішэльцы"?

— Вельмі! У ёй глыбокі сэнс, а не проста прыгожая мелодыя і магчымаць паказаць вакальныя здольнасці. "Прішэльцы" — гэта мы, людзі, што прыйшлі на Зямлю. Але мы не разумеем і не цнім таго, што нам дадзена, і самі жа псеум планету. А павінны яе захоўваць для нашых патомкаў. Як там спяваліся і іншыя мары — пра "Славянскі базар у Віцебску", пра "Голас. Дзеці". Я ўважліва сачу за трыма гэтымі конкурсамі. Гляджу, канешне, і дарослае "Еўрабачанне".

проста самым шчаслівым дзіцёнкам. Бо марыла трапіць менавіта ў каманду Святланы Лабада — так і здарылася! Тады я выконвала джазавы твор, але люблю я не толькі джаз, але і эстраду, папулярную музыку. Святлана Лабада мне вельмі падабаецца — у яе прыгожы тэмбр, незвычайныя песні. З расійскіх мне падабаюцца Паліна Гагарына, Баста. А ўвогуле люблю і захапляюся Арыянай Грандэ, яна выдатная вакалістка.

— У цябе такія артыстычныя, баявы тэмперамент, пры гэтым, як я бачу па выступленнях, стальныя нервы. Адразу ведала, што будзеш артысткай?

— Я заўсёды была такой высёлай, незвычайнай дзіўчынкай. Не сумавала. (смех) У дзіцячым садку ўдзельнічала ва ўсіх нумарах, якія толькі былі на ранішніках, — спявала, танцавала, чытала вершы. І дагэтуль памятаю выпадак, які мяне не паставілі ў адзін нумар і я страшэнна крыўдала!

— Раскажы пра сваю сям'ю, ці ёсць у ёй музы-

— Арыны ёсць анёлахойнік — сястра Інара. І пасля столькіх спроб я думала, што яна ўжо апусціць рукі. Але Інара сказала — давай яшчэ раз паспрабуем! А для гэтага ж патрэбныя сродкі — песня, аранжыроўка. Мы сціпла ўзялі песню нашага магілёўскага аўтара, узялі мясцовага аранжыроўшчыка. І на перамогу неяк не разлічвалі. А вось атрымалася, што Арына ў фінале, больш за тое — яе песня ў спісе фаварытаў еўрапейскіх слухачоў.

ДЗЕ ГАДУЮЦА ПЕРАМОЖЦЫ

Арына Пехцерава вучыцца ў Магілёўскай гарадской гімназіі №1 і з'яўляецца вакалісткай прадзюсарскага цэнтра "Анэлы дабрыні". З шасці гадоў яе педагог па вакале і ў гімназіі, і ў цэнтры — Таццяна ГАЛІНОЎСКАЯ. У сваёй студыі "Анэлы дабрыні" яна вырастала многіх вядомых юных артыстаў: і лаўрэата "Дзіцячага Еўрабачання" Лідзію Заблоцкую, і ўладальніцу Гран-пры дзіцячага конкурсу "Славянскага

Таццяна Галіноўская, кіраўнік прадзюсарскага цэнтра "Анэлы дабрыні".

базару ў Віцебску" Марыю Магільную, і многіх з тых, за каго мы заўсёды на расійскіх і ўкраінскіх тэлешоу. Сын Таццяны Галіноўскай Міша Пухоўскі таксама бліскава паўдзельнічаў у "Голас. Дзеці". Разам з Арынай Пехцеравай Таццяна Галіноўская прайшла ўсе магчымыя конкурсы.

— Арына адразу была яркай, калі ў шэсць гадоў прыйшла да мяне ў студыю: абсалютна нічога не баялася, не саромелася. Я разумела, што з гэтай дзіўчынкай атрымаецца сапраўдная артыстка. Сярод іншага мы некалькі разоў спрабавалі з ёй трапіць на "Славянскі базар", але ўвесну на адборы зня-

лі толькі другое месца, на "Дзіцячае Еўрабачанне" сёлета трапілі толькі з чацвёртай спробы.

— Калі слухаеш, як Арына спявае, то здзіўляешся таму, што яна не заўсёды перамагае.

— У падобных конкурсах задзейнічана многа аспектаў, усё павінна супаасць. Але спявае яна на самарэч упэўнена — падчас людзі нават думаюць, што гучыць фанэаграма. За Арыну я заўсёды спакойна, бо яна стабільна. Я ведаю, што яна прадманструе ўсё тое, што мы рыхталі.

— Чыя была ідэя сёлета ізноў заяўляцца на "Дзіцячае Еўрабачанне", калі раней з ім не шчасціла?

— У Арыны ёсць анёлахойнік — сястра Інара. І пасля столькіх спроб я думала, што яна ўжо апусціць рукі. Але Інара сказала — давай яшчэ раз паспрабуем! А для гэтага ж патрэбныя сродкі — песня, аранжыроўка. Мы сціпла ўзялі песню нашага магілёўскага аўтара, узялі мясцовага аранжыроўшчыка. І на перамогу неяк не разлічвалі. А вось атрымалася, што Арына ў фінале, больш за тое — яе песня ў спісе фаварытаў еўрапейскіх слухачоў.

— Аўтар песні — знакаміты колісь у беларускай рок-музыцы лідар і вакаліст магілёўскай групы Nevna Даніла Забела. Як вы знайшлі адзін аднаго?

— А мы з ім разам вучыліся ў магілёўскім філіяле Акадэміі музыкі, разам спявалі ў аркестры народнай інструментаў Леаніда Іванова. Даніла Забела — і

Фота прадстаўлены Белтэлерадыйкампаніяй

(Заканчэнне. Пачатак на старонцы 2)

На афішы 27-га "Лістапада" фігура героя "Горада майстроў" падм'ягальшчыка Караколя колеравым акцэнтам упісаная ў прастору горада правядзення кінафестывалю — Мінска. Як адзначана ў арганізатарскім "Гэта вобраз частага прасторнага горада, якім мы хомам яго бачым, часоў і паўдзень". Дарчы, з візуальнай стэль фестывалю трэці раз адлавава Рэкламнае агенства Готле Гтву. Такія па-мастацку распрацаваная гісторыя вобраза на афішы — знавалася б, не вельмі значнай дробязі — сведчыць пра тое, што "Лістапад" па-ранейшаму імкнецца падтрымліваць свабоднае мастацтва.

УНІКАЛЬНЫ ГОЛАС КІНАФОРУМА

Мінскі "Лістапад" акрэдытаваны Міжнароднай федэрацыяй асацыяцыяў кінапрадзюсару як конкурсны фестываль фільмаў, створаных у краінах былога сацыялістычнага лагера: постсавецкіх краінах, краінах Цэнтральнай Еўропы, Цэнтральнай і Паўднёвай-Усходняй Азіі, краінах Балтыі, на Кубе. Наконт гэтага дырэктар праграм іграваго кіно Ігар Сукманаў 20 кастрычніка пад час прэс-канферэнцыі, на якой былі абвешчаны ўдзельнікі конкурсных праграм, пачынаў неабходным даць асобнае тлумачэнне:

— Нарэдка можна пачуць пытанне — у чым жа аўтарская выказанне мінскага "Лістапада", калі яго фільмы паказваюцца і на іншых значных фестывалях Еўропы? Маўляў, вы робіце такі "фестываль фестывалаў", збіраеце ў праграму стужкі, якія незда нават былі ўжо адзначаны. Насамрэч наша задача такая: мы адбіраем тры актыўныя і сучасныя карціны з ліку сапраўдных твораў мастацтва, якія ў першую чаргу хаваюць і турбуюць менавіта нас у нашых постсавецкіх краінах. Строну ў тым, што любы фільм з Усходняй і Цэнтральнай Еўропы, паказаны на прэстыжным фестывалі ў Венецыі, "Сен-Себастьяне ці яшчэ дзе, апырыў там трохі губяцельна на агульным фоне іншых актуальных і значных фільмаў, атрымае менш увагі. Заходнія аўтары, заходнія члены журы, зоркі Галівуда найперш адлюстроўваюць заходні погляд на існуючыя праблемы. А здацца "Ліста-

"Лістапад". Там, дзе магія вобразаў...

пада" якраз у тым, каб з агульнага суветнага кіно вылучыць кінематографіі нашых краін, сабраць іх разам і срод мнства жамучуна не ўпусціць пра тое, што хвалюе нашу грамадскасць. У гэтым унікальнасць і каштоўнасць галасы мінскага "Лістапада".

2020 год для суветнай кінаіндустрыі быў няпростым, па прычыне пандэміі адмянілася многае — і здымкі, і пракаты,

не, многія з беларускай публікі на адкрытыя чакалі ўрашце ўбачыць наш самы значны нацыянальны кінапраект апошняга часу — фільм Уладзіміра Янкоўскага "Купала". Яшчэ месці там рэжысёр быў п'зны, што прэм'ера яго стужкі адбудзецца менавіта на "Лістападзе-2020". Але ж "Купала" ў праграме няма. Тым не менш адкрыцця мінскі кінафорум вельмі гучна — філь-

мы былі п'зныя праблемы, таму што беларуская кіно зараз знаходзіцца не ў самай прастай сітуацыі. "Але ж гэтая пляючка ўверджання ад стваральнікаў фільма. Аднак стужка ніколі не састарэла — беларуская публіка ўбачыць яе алной з першых, бо суветная прэм'ера адбылася літаральна гэтымі днямі.

Агулам у фестывалі паўдзельнічаюць каля 120 карцін. У асноўным

менталітэты. Уво фільм "Мне трэба пошукі" — даволі трагічная і крапальная гісторыя састарэлай маці і яе дачкі. Рэжысёр Мікіта Лаўрэнкі таксама добра вядомы ў кінематографічных колах. Уго стужка называецца арыгінальна — "Мікіта Лаўрэнкі", і нягэтычна, і такім чынам было вырашана адмовіцца ад ранейшага пазначэння, дакумэнтальна і анімацыйна

мы былі п'зныя праблемы, таму што беларуская кіно зараз знаходзіцца не ў самай прастай сітуацыі. "Але ж гэтая пляючка ўверджання ад стваральнікаў фільма. Аднак стужка ніколі не састарэла — беларуская публіка ўбачыць яе алной з першых, бо суветная прэм'ера адбылася літаральна гэтымі днямі.

і прэм'ера, і нават Кіна-Усходняй Азіі, краінах Балтыі, на Кубе. Наконт гэтага дырэктар праграм іграваго кіно Ігар Сукманаў 20 кастрычніка пад час прэс-канферэнцыі, на якой былі абвешчаны ўдзельнікі конкурсных праграм, пачынаў неабходным даць асобнае тлумачэнне:

— Нарэдка можна пачуць пытанне — у чым жа аўтарская выказанне мінскага "Лістапада", калі яго фільмы паказваюцца і на іншых значных фестывалях Еўропы? Маўляў, вы робіце такі "фестываль фестывалаў", збіраеце ў праграму стужкі, якія незда нават былі ўжо адзначаны. Насамрэч наша задача такая: мы адбіраем тры актыўныя і сучасныя карціны з ліку сапраўдных твораў мастацтва, якія ў першую чаргу хаваюць і турбуюць менавіта нас у нашых постсавецкіх краінах. Строну ў тым, што любы фільм з Усходняй і Цэнтральнай Еўропы, паказаны на прэстыжным фестывалі ў Венецыі, "Сен-Себастьяне ці яшчэ дзе, апырыў там трохі губяцельна на агульным фоне іншых актуальных і значных фільмаў, атрымае менш увагі. Заходнія члены журы, зоркі Галівуда найперш адлюстроўваюць заходні погляд на існуючыя праблемы. А здацца "Ліста-

АД "УРОКАЎ ФАРСІ" ДА "ІКАРА"

Пасуветнай завядзёнцы фільму-адкрыцця было нафестывалю наладзіцца асаблівае значэнне — ім як жа задацца тон і дэманструецца ўзровень мерапрыемства. Канеш-

мам Вазіма Пэрльмана "Урокі фарсі" створаным у калпадушкі трох краін — Расіі, Германіі і Беларусі. Асноўная здымка праходзіла на тэрыторыі Беларусі пры ўдзеле "Беларусьфільма". Прэм'ера адбылася на сёлённым Берлінскім кінафестывалі і была сустрацана сапраўднымі аваямі. "Урокі фарсі" ўвогуле адзін з самых гучных і абмяркоўваемых фільмаў гэтага года ў Еўропе. Падзеі разгортваюцца ў канале паходжання ў канідагера вылае сябе пра тое, каб пазбегнуць расстрэлу. Німецкія салдаты прыводзілі яго да павара канцлагера, які хоча вывучыць мову фарсі. Сожэст пабудаваны на стасунках немца і ўраўня, турэмшчыка і вязня, вучня і настаўніка.

Не менш цікавая стужка будзе паказана на закрыві "Лістапада" — пельскі фільм "Ікар" рэжысёра Іван Пешшы. Гэтая стужка, паводле слоў Ігара Сукманава, уаля спалучае і аўтарскі падыход, і здымкі ў лепшым традыцыйна Галівуда. "Ікар" — баёнік свавуага ў Польшчы музыканта Мэтэжа Коша, спяюча ад нараджэння, які спачатку меў неверагодна паспяховаю кар'еру як класічны музыкант, а потым праславіўся як джазавы піяніст.

ПЛЯЮЧКА БЕЛАРУСКАГА КІНО

Як адзначыў кардынатар Нацыянальнага конкурсу Мікалай Лаўрэнюк, у складанні прагра-

міжнародным конкурсе ўрава кіно — 11 стужак, у нацыянальнай праграме — 13. Традыцыйна асобныя конкурсы ўдокумэнтальнага кіно і нацыянальных кінашоў. Прайдзе і вярта ўвагі праграма "Малодасць на маршы", складзеная з першых і другіх работ найбольш якрывых рэжысёраў свету. І, несумнянна, "Лістападзік" — конкурс фільмаў для дзіцяці і юнацкай аўдыторыі; у ім сем стужак, якія Ігар Сукманаў гораца і настойліва раіць паглядзець што дзецям, што дарослым — абавязна нават блокбастары. Акрамя ўсяго, на "Лістападзе" будзе і спецыяльная індустрыяльная праграма, якая ўключае ў сябе мнства цікавых мерапрыемстваў і сустрач.

Натуральна, у адным артыкуле немагчыма расказаць пра ўсю насмачную і надзвычай цікавую праграму XXVII Мінскага міжнароднага кінафоруму "Лістапад". Ёй мы прасвісім газетнай старонкі ў наступных нумарах "Культуры". Зараз жа прыпынімся на праграме нашага нацыянальнага кіно.

Убачыць журы і стужку Андрэя Кушлы, якая ўжо можна называць сапраўдным майстрам докумэнтальнага кіно: гэты рэжысёр атрымліваў узагароды на буйнейшых конкурсах доку-

спалучэння самая розныя жанры. Кароткі метраж ка Алеся Лапо "Усе мерапрыемствы па плане" — пра жыццё беларускай прывітніцы і пра людзей, якія спрабуюць там нешта змяніць. Работа Уладзіміра Лушка "Код продкаў" прысвечана беларускаму ў ўкраінскаму фальклору і сувязям паміж нашымі дзюма нашымі. Анастасія Міранцінчанка, чыя папярэдняя карціна "Дэбют" падавалася ад нашай краіны — могілкі. Рэжысёр Дамітрав Дзядюк у новай стужцы "Цемра звонку" расказвае пра каманду футбалістаў — інвалідаў за зроку. Герой фільма Дар'і Юркевіч "Невядомы рай" — людзі, што зараз жывуць у раёнах, пацярпелых ад аварыі на Чарнобыльскай АЭС.

Няшчыжка заўважыць, што ў беларускім конкурсе пераважаюць дакумэнтальныя стужкі. Асобна ў ім вылучаюцца анімацыйная фантамагярыя маладога аўтара Івана Галенкі "Чарства зорак" і сумесная работа Сашы Кулак, неаднаразова ўдзельніца ў нацыянальным конкурсе "Лістапада", і Дар'і Голава — эксперыментальнае стужка "Дзе жывуць жадаючы", у якой, па меркаванні Мікалая Лаўрэнюка, атрымаў узагароды на буйнейшых конкурсах доку-

менталітэты. Уво фільм "Мне трэба пошукі" — даволі трагічная і крапальная гісторыя састарэлай маці і яе дачкі. Рэжысёр Мікіта Лаўрэнкі таксама добра вядомы ў кінематографічных колах. Уго стужка называецца арыгінальна — "Мікіта Лаўрэнкі", і нягэтычна, і такім чынам было вырашана адмовіцца ад ранейшага пазначэння, дакумэнтальна і анімацыйна

фільмы, і ўручыць адліні Гран-пры і два спецыяльныя прызы, незалежна ад жанру. У Нацыянальным конкурсе ўдзельнічаюць 13 стужак. Дэбютны поўны метр рэжысёра Мітрыя Самёнава-Алешнікава "Забароненая зона" — трылер, падзеі ў якім разгортваюцца ў Чарнобыльскай зоне. Знакаміты майстар Віктар Аслюк прадаўляе ў канкурсе дакумэнтальную стужку "Эпітафія", у цэнтры кадра якой — могілкі. Рэжысёр Дамітрав Дзядюк у новай стужцы "Цемра звонку" расказвае пра каманду футбалістаў — інвалідаў за зроку. Герой фільма Дар'і Юркевіч "Невядомы рай" — людзі, што зараз жывуць у раёнах, пацярпелых ад аварыі на Чарнобыльскай АЭС.

Няшчыжка заўважыць, што ў беларускім конкурсе пераважаюць дакумэнтальныя стужкі. Асобна ў ім вылучаюцца анімацыйная фантамагярыя маладога аўтара Івана Галенкі "Чарства зорак" і сумесная работа Сашы Кулак, неаднаразова ўдзельніца ў нацыянальным конкурсе "Лістапада", і Дар'і Голава — эксперыментальнае стужка "Дзе жывуць жадаючы", у якой, па меркаванні Мікалая Лаўрэнюка, атрымаў узагароды на буйнейшых конкурсах доку-

фільмы, і ўручыць адліні Гран-пры і два спецыяльныя прызы, незалежна ад жанру. У Нацыянальным конкурсе ўдзельнічаюць 13 стужак. Дэбютны поўны метр рэжысёра Мітрыя Самёнава-Алешнікава "Забароненая зона" — трылер, падзеі ў якім разгортваюцца ў Чарнобыльскай зоне. Знакаміты майстар Віктар Аслюк прадаўляе ў канкурсе дакумэнтальную стужку "Эпітафія", у цэнтры кадра якой — могілкі. Рэжысёр Дамітрав Дзядюк у новай стужцы "Цемра звонку" расказвае пра каманду футбалістаў — інвалідаў за зроку. Герой фільма Дар'і Юркевіч "Невядомы рай" — людзі, што зараз жывуць у раёнах, пацярпелых ад аварыі на Чарнобыльскай АЭС.

Няшчыжка заўважыць, што ў беларускім конкурсе пераважаюць дакумэнтальныя стужкі. Асобна ў ім вылучаюцца анімацыйная фантамагярыя маладога аўтара Івана Галенкі "Чарства зорак" і сумесная работа Сашы Кулак, неаднаразова ўдзельніца ў нацыянальным конкурсе "Лістапада", і Дар'і Голава — эксперыментальнае стужка "Дзе жывуць жадаючы", у якой, па меркаванні Мікалая Лаўрэнюка, атрымаў узагароды на буйнейшых конкурсах доку-

фільмы, і ўручыць адліні Гран-пры і два спецыяльныя прызы, незалежна ад жанру. У Нацыянальным конкурсе ўдзельнічаюць 13 стужак. Дэбютны поўны метр рэжысёра Мітрыя Самёнава-Алешнікава "Забароненая зона" — трылер, падзеі ў якім разгортваюцца ў Чарнобыльскай зоне. Знакаміты майстар Віктар Аслюк прадаўляе ў канкурсе дакумэнтальную стужку "Эпітафія", у цэнтры кадра якой — могілкі. Рэжысёр Дамітрав Дзядюк у новай стужцы "Цемра звонку" расказвае пра каманду футбалістаў — інвалідаў за зроку. Герой фільма Дар'і Юркевіч "Невядомы рай" — людзі, што зараз жывуць у раёнах, пацярпелых ад аварыі на Чарнобыльскай АЭС.

Найбольш выразна адчуваец свой узрост тады, калі бачыш дарослымі тых, каго памятаеш дзецьмі. Нешта падобнае адчуў і я, калі пабачыў лічбу 45 у спалучэнні з абрэвіятурай "БДУКІМ" — Беларускае дзяржаўнае ўніверсітэцкае культурна-мастацкае ўніверсітэцкае гэтага (навуцка-інастыту) утварыўся з аддзялення культурна-асветніцкай работы Тэатральна-мастацкага інастытута ў тых часах, калі я сам быў студэнтам.

Пётра ВАСІЛЕЎСКІ / Фота аўтара

Памятаю, што "капэразам" (культурна-асветніцкая работнікі — рэд.) у БДТУ і сэнсе псікалагічным было не ната камфортна. Мудрыя выкладчыкі ў такіх выпадках тлумачылі людзям маладым і няспелым, што яшчэ невядома, хто пасля заканчэння ВУН будзе больш запатрабаваным — "капэразы", якіх краіне хранича не стае, ці артысты, мастакі, дызайнеры, якіх выпускаюць больш, чым на два наўзрары за навуцальным працэсам на кафедры, мяркуючы, вызначэнне "народае" ў яе назве не болей чым даніна трапальні. Кафедра рытуе тых, што мусяць працаваць з народнымі майстрамі, з мастакамі-амагатамі, скажам так — народам у шырокім сэнсе. Аслюк і такое вызначэнне ў тугілю.

312 верасня ў музеі "Лошчыцкае сядзіба" працуе выстава жывапісу "Лошчыцкі альбом". Выстава будзе чакаць наведвальнікаў да канца лістапада бягучага года.

Сабраць свае жывапісныя ўраджанні ад прыўкраснага гістарычнага месца сталішы, ад унікальных помнікаў архітэктуры было задумана чыноўцаў супрацоўніка менавіта Надзеі Гаўрыленка. На яе прапанову зрабіў сумесную выставу адгукнуўся больш дзясятка твораў: жывапісцы Ларыса Зарубіна і Станіслаў Фелчанка, браты Іван і Юрый Козель, Валерый Шкаўра і Віктар Баранавіч, Юўрэнна Сухавейчык і Віктар Вараніч, Віктар Нямноў і майстар габелены Вера Білінова і Юлія Марданюк і іншыя.

Суладдзе існага

На здымках: фрагменты экспазіцыі ў галерыі "Універсітэт культуры".

Вольгі Матусевіч, а таксама калекцыі "Шляхецкі скарб" Наталі Смаляк. Вось так у асноўным, нібыта слянінскім, народзе апрапанілі жанчыны і суладдзе таму. Не

Разгадаць магнетызм Лошыцы

Іван Козел. "Старая Лошыца".

Вельмі ўтульна сярэд маляўнічых краёвяду адчувае сябе жывапісец з Дзятлаўшчыны Іван Козел. Ён назірае за змянільнымі станамі прыроды, лішца Лошыцкія пейзажы ў ўзмку, і вясной, і восенню, і летам. Сем пры-

ўсе, зразумела. Але беларуская (ліпінска) шляхта вядома нічым прычліпова не адрознівалася ад эліты іншых еўрапейскіх краін.

Асабіста я на ўсіх выставах вылучаю кераміку Ташыны Васюк і ткацтва Алы Непалчовіч. Адна сваёй творчай практыкай даводзіць універсальнасць керамікі як сродка мастацкай выразнасці. У яе разуменні няма тэм і сожэстаў, якія болей б не магчыма распрацаваць у той ці іншай керамічнай тэхніцы. Другая бліскуча трансфармуе дамакратычныя

Чэмулі прастора галерыі "Універсітэт культуры" не дазваляе разгараць выставу, якая б стала гістарычнай рэзюманармай саржака пільгаў. Аслюк і апапелена, камерны, фармат экспазіцыі. Але і прадаўленае хапе, каб аніваць творчы патэнцыял выкладчыка і выхаванаў універсітэта. Для маладых людзей з творчымі схільнасцямі, якія яшчэ не выраслі ў акумуляцыю ВУН будзе пастануць, наведванне выставы стала б аргументам на тое, каб стаць аб'ектаў унутры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтва. Тут насамрэч пануе суладдзе прыгажосці.

Восенскі дзень.

"Восенскі дзень".

якой схіліўся майстар. Ён у строім чорным адзенні нібы манах усюды шчырыя малітвы фарбуе да нябёсаў, каб аддзячыць прыродзе за харавато і лебюў.

Даджы і кепскае надвор'е прыйшлі ў Беларусь, восень уступіла ў свае правы. Але ж, нягледзячы на цяжкія навакольныя ўмовы, чалавек заўсёды спадзяецца на лепшае, бо, як кажа народная мудрасць, “загляне сонца і ў наша аконца”. Сённяшняні сонечныя промні — гэта таксама і лісты ў нашу рэдакцыю, якія сведчаць, што жыццё, насычанае радаснымі імгненнямі, працягваецца. І гэта сапраўды ўнушае аптымізм і веру ў лепшую будучыню.

Юрый ЧАРНЯКЕВІЧ

Так, раздзел фоталетапісу “Паўсядзённае жыццё нашых продкаў”, як піша бібліятэкар аддзела бібліятэчнага маркетынгу Аксана Ціток, паказвае штодзённую працу людзей розных прафесій, іх прылады працы. Свет дзяцінства раскрываюць фотаздымкі раздзела “Дзіцячыя і школьныя гады”. А ў раздзеле “Традыцый, звычкі, абрады” размешчаны фотаздымкі вясельнага абраду — аднаго з самых старажытных абрадаў на Свіслаччыне: напрыклад, фота адроджанага Навадворскага і Свіслацкага вясельяў па запісах фальклорыста Міхаіла Федароўскага, калектыўнага вясельнага фотаздымкі розных часоў, убранне маладых ды многае іншае.

І яшчэ адна інфармацыя. Як паведаміла нам метадыст

Беларусі — на ўжо згаданую ў лістах нашых чытачоў Магілёўшчыну. Як паведаміла нам наша сталае аўтарка, вядучы рэдактар Магілёўскага абласнога метадычнага цэнтра народнай творчасці і культурна-асветнай работы Крысціна Башарымава, 15 кастрычніка ва ўстанове прайшоў семінар-практыкум па выцінанні.

Майстар-класы правялі Наталля Бернадская і Любоў Гарбар, сябры Беларускага саюза майстроў народнай творчасці. На семінары-практыкуме прысутнічалі начальнікі аддзелаў і спецыялісты абласнога метадычнага цэнтра, метадысты, майстры дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва з розных раёнаў Магілёўшчыны, а таксама спецыялісты Нова-сібірскага цэнтра беларус-

Анлайн-канцэрт у Інстаграме і “Побыт нашых продкаў”

НАТХНЕННЕ Ў ГЛІНЕ

Як заўсёды шмат матэрыялаў прыйшло да нас з Гродзеншчыны. Напрыклад, яшчэ ў пачатку верасня супрацоўнікі аддзела рамёстваў і традыцыйнай культуры **Бераставіцкага** раённага Цэнтра культуры і народнай творчасці запрасілі вучняў пачатковых класаў на Дзень адкрытых дзвярэй. Натхнёныя ўбачаным, школьнікі-пачаткоўцы не прамінулі запісацца ў творчыя гурткі — па кераміцы і дэкаратыўна-прыкладнай творчасці. Асновам лепкі з гліны вучаць юных творацаў майстры народных рамёстваў і промыслаў Алена Дзянішчык і Святлана Ляшчэвіч. Заняткі праводзяцца двойчы на тыдзень, раніцай ці пасля абеду — у залежнасці ад школьнай змены.

— *Напачатку дзеці вучацца ствараць простыя формы, фігуркі жывёлаў, невялікія прадметы, тым самым развіваючы дробную матарыку і далучаючыся да мастацтва і творчасці*, — расказвае загадчык аддзела рамёстваў і традыцыйнай культуры Бераставіцкага РЦКІНТ Тамара Касьян. — *Паступова прыступаюць да больш складаных вырабаў — розных кампазіцый, медальонаў, сувеніраў. Вучацца правільна прымяняць інструменты, якія выкарыстоўваюцца ў працэсе лепкі, падбіраць колеры пры афарбоўцы.*

А гурток па дэкаратыўна-прыкладнай творчасці, якім кіруе метадыст Анастасія Касьян, наведваюць старэйшыя дзяўчынкі і хлопчыкі. Яны шыюць, вышываюць, плятуць, майструюць з паперы, скуры, тканіны, прыроднага матэрыяла, ствараюць фенечкі і шакі. Словам, працуюць у найбольш запатрабаваных сучасных тэхніках.

І, як дадае наша аўтарка, заняткі ў гуртках ладзяцца невялікімі групамі з захаваннем санітарна-эпідэміялагічных мерапрыемстваў і сацыяльнай дыстанцыі. Што ж, гэта і правільна, бо творчасць — творчасцю, але каранавірус, на жаль, яшчэ ніхто не адмянуў. Таму беражыце сябе, нашы шануюныя чытачы!

ШЧЫРАСЦЬ НЯЗМУШАНАЙ ГАВОРКІ

У гэтым жа Бераставіцкім раёне, у **Малой Бераставіцы**, у інтэграванай сельскай бібліятэцы, днямі для ўдзельнікаў аматарскага аб'яднання “Пагаворым па шчырасці” прайшла літаратурна-музычная кампазіцыя “Самая дулоўная з жанчын”. Палічкі мерапрыемства гучалі песні, вершы пра маці, удзельніцы святы адгадвалі загадкі, удзельнічалі ў гульнях і конкурсах “Зояры прыказку”, “Угадай мелодыю”, “Загадкі на кемліваасць” ды многіх іншых.

У **Свіслачы**, як паведаміла нам Наталля Пучкіна, 16 кастрычніка ў мясцовай дзіцячай школе мастацтваў адкрылася выстава-конкурс творчых прац “Прасторы роднай Свіслаччыны”. На імпрэзе больш за 30 навучэнцаў мастацкага і дэкаратыўна-прыкладнага аддзяленняў прадэманстравалі пейзажы з відамі мястэчка, выкананыя падчас шматлікіх пленэраў.

Свіслацкая раённая бібліятэка падзялілася з намі сваім досведам працы: мясцовыя бібліятэкары сабралі фотаздымкі розных часоў і стварылі фоталетапіс “Побыт нашых продкаў” для таго, каб паказаць як жылі, працавалі і адпачывалі дзяды-прадзеды, расказаць пра іх рамёствы і народныя промыслы, традыцыі, звычкі і абрады.

На здымках:
1 Дзень адкрытых дзвярэй у Бераставіцкім раённым Цэнтры культуры і народнай творчасці.
2 Жодзіна: салон прыемных сустрэч “Мы мамы, нам ёсць пра што пагаварыць”.
3 Удзельнікі семінара-практыкума па выцінанні ў Магілёве.
4 Бабруйс: падчас урачыстага святкавання з нагоды Дня работнікаў культуры.

Смаргонскага РЦК Вольга Крывянікова, 18 кастрычніка ўдзельніцы калектыўна ўсходняга танца “Асель” Настася Кезік і Любоў Башылькова прынялі ўдзел у адкрытым Кубку Магілёва па ўсходніх танцах. У выніку пралетаўнікі са Смаргоні сталіся ўладальнікамі дыпломаў I ступені ў сваіх намінацыях і ўзроставых групам.

ВЫЦІНАНКА ДЛЯ НОВАСІБІРСКА

3 Гродзеншчыны скіруемся ў супрацьлеглы бок

кай культуры. Сувязь паміж удзельнікамі была арганізавана ў фармаце відэаканферэнцыі.

У фармаце прамога эфіру майстры Беларусі распыталі пра тэхналогіі традыцыйнага беларускага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва і правялі майстар-клас па вырабе выцінанкі. Праграма семінара-практыкума складалася з тэарэтычнага занятку па гісторыі развіцця выцінанкі, а таксама з разнастайных тэматычных майстар-класаў па вырабе віншавальных паштовак, навагодніх сняжынак, ялінак, паштовак і птушчак.

14 кастрычніка ў выставачнай зале Палаца мастацтваў горада **Бабруйска** прайшла канцэртная праграма “Матуліна сэрца”. Сваёй творчасцю мам і бабуль павіншавалі індывідуальныя выканаўцы і ансамблі ўстаноў культуры. Вечарам гэтага ж дня, піша нам метадыст установы Ірына Аўсяннікава, у прамым эфіры акаўнта www.instagram.com/dvorezbozbgr для падліччыкаў прайшоў анлайн-канцэрт “Самы добры анёл — мама”.

Да слова, 15 кастрычніка ў выставачнай зале Палаца культуры Бабруйска адбылася яшчэ адна канцэртная праграма “Цяпло матчынай рукі”. А 16 кастрычніка, як піша рэжысёр масавых спектакляў установы культуры Вольга Чайкова, тут прайшло ўрачыстае святкаванне з нагоды Дня работнікаў культуры.

СМАКАТА СВЯТАЎ

Гапошная, пра што згадаем у нашым традыцыйным аглядзе лістоў. Адразу два святы зладзілі ў першай палове кастрычніка супрацоўнікі Цэнтральнага гарадскога бібліятэкі горада **Жодзіна**:

Дзень пажылых людзей і Дзень маці.

Першае свята, як напісала нам Ірына Хілюшч, прайшло ў выглядзе конкурсу “Ах, якая смаката!” Пірагі пяклі супрацоўнікі бібліятэкі, а каштавалі іх за кубачкам чаю, натуральна, чытачы, якія дакачаліся ўзросту мудрасці. Каштавалі пірагі пад ціхую музыку мінулых гадоў, музыку іх маладосці, размаўлялі пра жыццё-быццё, і яшчэ гадалі па творчасці Шэкспіра, Пушкіна і Багдановіча.

А вось на Дзень маці быў прызначаны адпаведны час: 14 гадзін дня. У гэты час бібліятэкары запрасілі маладых мам у салон прыемных сустрэч “Мы мамы, нам ёсць пра што пагаварыць”. Тут таксама былі і пірагі, і печаныя яблыкі, і цукеркі, і чай. Кожная мама расказала цікавую гісторыю з жыцця свайго дзіцяці, а ўзамен адрывала чароўныя пяльстак ад “кветачкі-вясёлкі” і тут жа выконвалася яе доўгачаканае жаданне: ці то абляець зямны шар на паветраным шары, ці то зрабіць самую незвычайную прысочку.

Пасля спеўны калектыў “Калінушка” падаравалі маладым мамам некалькі сваіх аўтарскіх вершаў і песень. Затым мамы адгавалі па мелодыях калыханкі, потым — дзіцячыя загадкі. Быў і сюрпрыз — загадкавая рэч на літару “С”, якую хутка алгадалі, бо гэта былі “сурвэтки антыбактэрыяльныя” (як кажуць, прывітанне вам ад каранавіруса!). А напрыканцы дзеі ўсе разам спявалі вядомыя дзіцячыя песні пад караоке. Так што свята ў Жолзіна адбыліся цікавыя і запамінальныя.

Тоесныя элементы ідэнтычнасці

Днямі ў Мінску адбылося пасяджэнне Беларускай рэспубліканскай навукова-метадычнай рады па пытаннях гісторыка-культурнай спадчыны. Па яго выніках Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцяў папоўніўся новымі элементамі. У прыватнасці, статус гісторыка-культурнай каштоўнасці быў нададзены двум элементам нематэрыяльнай культурнай спадчыны Віцебскай вобласці — “Абраду “Розгары” ў аграгарадку Лукомль Чашніцкага раёна Віцебскай вобласці” і “Традыцыйным вобразам і тэхналогіі вырабу гліняных народных цацак Аршанскага Падняпроўя і Віцебскага Падзвіння”.

Загадчык Сенненскага Дома рамёстваў Вольга Квашко, майстар па кераміцы Уладзімір Квашко, намеснік дырэктара дзяржаўнай установы “Чашніцкі раённы металычны цэнтр культуры і народнай творчасці” Таццяна Лузіна і загадчык аддзела традыцыйнай культуры абласнога металычнага цэнтру народнай творчасці Надзея Уліновіч з гонарам прадставілі тоесныя элементы Віцебшчыны.

Адмыслоўцы паведамілі, што абрад “Розгары” аграгарадка Лукомль Чашніцкага раёна Віцебскай вобласці вядомы яшчэ з 18 стагоддзя і прадстаўляе паўночна-ўсходні тып беларускага Русальнага тыдня, характэрны для далові абмежаванай тэрыторыі (Чашніцкі, усход Сенненскага, Лёзненскі, Дубровенскі раёны Віцебскай вобласці).

Абрад праводзіцца на восьмы дзень пасля свята Тройцы, у панядзелак. Пасля заходу сонца

маладыя дзяўчаты і жанчыны ў высковым паўсядзённым адзенні збіраюцца на ўскрайку вёскі. Ідуць да бліжэйшага жытнёвага поля, яны збіраюць кветкі, зёлкі, галінкі дрэў. Прышоўшы на ўзмежак поля, адна з жанчын зажынае сноп з жытнёвых каласкоў. Астаннія жанчыны і дзяўчаты пачынаюць спяваць і завяваць вянком з сабраных кветак, абавязкова ўпляваючы жытнёвыя каласкі, нажатыя з поля.

Вянок плялі такім памерам, каб праз яго мог прайсці чалавек. Пасля таго, калі вянок сплялі — усе завявальчыцы з песняй ідуць у вёску. Падышоўшы да першай хаты, удзельнікі абраду пачынаюць песняй клікаць з хаты гаспадароў. Калі гаспадары выходзяць, удзельнікі абраду запрашаюць іх магічна забяспечыць здароўе, багацце, дабрабыт — прайсці праз вянок 3 разы. Потым запрашаюць іх з сабой на свята. Сустрэкаючы падарозе моладзь, ім прапануюць

Майстар па кераміцы Уладзімір Квашко з сынаю і яго гліняныя цацкі.

паваражыць на каханне, лёс. Такім чынам, удзельнікі праходзяць усю вёску. Да гэтага часу на двары ўжо цяжее. Нягледзячы на гэта, усе удзельнікі ідуць на могілкі, каб павесіць вянок на самае вялікае і высокае дрэва. Тым самым адпуючыся ад гнева русалак. Як толькі вянок быў павешаны на дрэва, з могілак пачынала высокочкаць “русалка”, тым самым праганяючы людзей. Пасля ўсе удзельнікі ідуць у вёску, каб прадоўжыць свята за агульнай вячэрай.

Абрад “Розгары” — сапраўдная каштоўнасць, бо ён звязаны з памяццю і павагай да сваіх продкаў, ад якіх перададзены наступнаму пакаленню для падтрымкі сваёй ідэнтычнасці, пачуцця самабытнасці.

Традыцыйная гліняная народная цацка Аршанскага Падняпроўя і Віцебскага Падзвіння

з’яўляецца старажытным відам народнай культуры, які звязаны з міфалагічнымі ўяўленнямі крывічаў, засяляючых вярхоўе раўк Днепр і Заходняя Дзвіна. Традыцыйная гліняная цацка захоўвае старажытныя сімвалічныя, архаічныя пластычныя формы і спосабы вырабу, якія выпрацаваны агульным рамесным вопытам многіх пакаленняў.

Цацкі і свістулькі захоўваюць мастацкія прыпынкі і тэхнікі лепкі. Свістулькі робяцца трыма метадамі: “на палец”, “на палачку” і спосабам “пельмень”. Носбітамі элемента з’яўляюцца 8 краймоў Віцебскай вобласці: Алеся Аўчынінікава з г.п. Бешанковічы, Вольга Аляксеева і Людміла Чэрвінская з Дубровенскага раёна, Ірына Варона з г.п. Бабінавічы Лёзненскага раёна, Кацярына Зяленская з Полацка, Уладзімір Квашко з Сяно, Алеся Сарбаш з Віцебскага раёна і Таццяна Шынкарова з Оршы.

Гліняная цацка Аршанскага Падняпроўя і Віцебскага Падзвіння, як і іншыя цацкі Беларусі, у параўнанні з цацкамі суседніх народаў (рускага, украінскага) вылучаецца сваёй архаікай, дамінаваннем пластычнага пачатку над дэкаратыўна-жывапісным. Выразная пластыка і лаканічны сілуэт падкрэслівае сціслую сувязь глінянай цацкі з ганчарствам, надае ёй менавітаўнасць.

Гліняныя цацкі і свістулькі Віцебшчыны здзіўляюць і сваёй вобразнасцю — конікі, птушкі, кавалер і паня, гарманіст і вершнік, камедыянт і хлопец, качка, парася і баранчык, паўлін і іншыя.

На сённяшні дзень у Дзяржаўны спіс нематэрыяльных гісторыка-культурных каштоўнасцяў Рэспублікі Беларусь уключана 17 элементаў Віцебшчыны.

Надзея УЛІНОВІЧ, загадчык аддзела традыцыйнай культуры Віцебскага АМЦНТ
Фота аўтара

“Дрэملة памятка дзён”

Па ўсёй беларускай зямлі раскіданы пахавальныя і памятныя курганы... Славуты паэт наш Янка Купала яшчэ напачатку ХХ стагоддзя пісаў:

*Паміж пустак, балот беларускай зямлі,
На ўзбярэжжы ракі шумнацечнай,
Дрэملة памятка дзён, што ў нябыт уцяклі, —
Удзірванелы курган векавечны.*
Археалагу беларускія курганы прывабліваюць і сёння.

У 2018 годзе археалагічным атрадам дзяржаўнай гісторыка-культурнай установы “Гомельскі палацава-паркавы ансамбль” пад кіраўніцтвам Зміцера Ліндзянкова былі праведзеныя археалагічныя даследаванні курганнага магільніка ў вёсцы Мохаву Лоеўскага раёна. Тут былі вывучаныя два курганы.

Так, у кургане 83 выяўлена тры розначасовыя пахаванні. Першае пахаванне ў кургане было праведзенае па абраздзе крэмацыі на баку. Пасля чаго парэшткі былі сабраныя, перанесеныя на

месца пахавання і расшыпанія на ўзроўні верхняй часткі зольна-вугальнага гарызонту і ніжняй часткі насыпу (пахаванне 1). Пахаванне суправоджалі два пабітыя гаршкі і разрозненыя фрагменты керамікі, нож, жалезная пласціна-абкладка і рыбалоўны кручок. Арыентуючыся на інвентар, пахаванне магло належаць мужчыну, і было зробленае ў Х стагоддзі.

Пахаванне 2 таксама было праведзенае па абраздзе крэмацыі на баку. Пасля гэтага частка костак была сабраная ў гаршчок і перанесеная на месца пахавання. У

працэсе правядзення абраду ў паўночнай частцы кургана была ўладкаваная невялікая ямінка, куды змешчаныя крэміраваныя парэшткі, якія не трапілі ў пахавальную ўрну, разбіты кругавая пасудзіна, металёвыя і шклянныя ўпрыгожванні. У верхняй частцы пахавання была ўсталяваная ўрна з косткамі. Па інвентары і кераміцы пахаванне можа аднесці да Х стагоддзя.

Пахаванне 3, зробленае ў цэнтры кургана па абраздзе яміннай інгумацыі ў драўлянай дашчанай скрыні. Пры яго правядзенні былі пашкоджаныя першае і другое пахаванні. Пахаванне 3 суправоджалі кругавая пасудзіна, паяснае калыбо і спражка. Аналіз інвентару дазваляе выказаць здагадку, што пахаванне 3 належала мужчыну. Яно дагуецца першай паловай — сярэдзінай ХІ стагоддзя.

У кургане 104 пахаванне прадстаўленае яміннай

Пахаванне ў кургане 104 зроблена ў драўлянай канструкцыі.

інгумацыяй. Само пахаванне, зробленае ў драўлянай канструкцыі. Пахавальны інвентар прадстаўлены бронзавымі накладкамі, жалезнай падковападобнай фібулай, жалезным бранзалетам, нажом і трапецападобнай спражкай.

Атрыбуцыя бронзавых накладак выявіла, што яны з’яўляюцца ўпрыгожваннем пасавай сумкі. Па тыпе яно адносіцца да разнавіднасці вугорскіх ташак лірападобнай формы. Аналогіі накладкам з рознай ступенню

Фрагмент экспазіцыі.

падабенства ёсць у матэрыялах Гнездава (Смаленская вобласць, найбуйнейшы ў Еўропе курган магільнік перыяду фарміравання старажытнаўскага дзяржаўнасці) і ў большай ступені — у вугорскіх старажытнаўскаў (напрыклад, кайстра з пласцінай са Сваявы, Закарпацце, Украіна).

То-бок, насамрэч, курганы шмат чаго нам гавораць...
Зміцер ЛІНДЗЯНКОЎ, загадчык аддзела археалогіі і аховы гісторыка-культурнай спадчыны музея Гомельскага палацава-паркавага ансамбля
Фота аўтара

Мінулым тыднем пайшоў з жыцця народны артыст Беларусі, знакаміты кампазітар Валерый Іваноў. З гэтай стратай цяжка змірыцца — і мы ажыўляем у памяці стасункі-сустрэчы з ім і яго музыкай, што засталася з намi.

Надзея БУНЦЭВІЧ

ВЕТРАЗІ НАДЗЕІ

Для многіх імя Валерыя Іванова найперш звязана з песнямі і асабліва з той, што ўпершыню прагучала ў кінастужцы “Ціхіх троечнікі”. З тае пары “Ты, ды я, ды мы з табой” трывала прапісаліся ледзь не ў кожнай хаце, пераследавалі нас на любой сяброўскай вечарынцы і набывалі новыя тэмбравыя ашчэнні ад патрэсвання іскраў ці то турыстычнага вогнішча, ці то каміна ў загарадным асабняку — усё адно, бо перад гэтай мелодыяй усё было роўным.

Для некаторых Валерыя Іваноў — гэта найперш “Спеў дубраў”, у арыгінале разгорнуты народным аркестрам, а потым “пераспяваны” ў мностве пералажэнняў: гудзьяч-трымцяць цымбальныя струны — а разам з імі закалыхваецца і наша душа.

Асабіста ж для мяне Валерыя Кірылавіч асацыюецца са сваім мюзіклам “Пунсоўныя ветразі”. Акурат 20 гадоў таму яны “запунсавелі” ў Беларускай дзяржаўнай акадэмічным музычным тэатры, пазней — у двух расійскіх, а менавіта ў Іванаве і Арэнбургу. Памятаю, як доўга і нецярыпліва чакаўся гэты твор, бо яго асобныя нумары былі запісаны на радыё і круціліся ў эфіры, цудоўныя мелодыі былі ўжо на слыху — у выкананні нашых лепшых эстрадных зорак. Праз некалькі гадоў паводле той жа аповесці А.Грына ў тым жа Музычным тэатры з’явіўся балет — з музыкай іншага беларускага кампазітара. Яшчэ праз колькі часу да нас прывозілі аднайменныя гастрольны мюзікл занага расійскага аўтара, узнікла магчымасць яшчэ больш шчыльных жанравых параўнанняў, хай і на далёкай часовай адлегласці, бо наш колішні спектакль сышоў даволі хутка. Але мелодыя Іванова ніколі не пабяжыла, яны і дагэтуль лунаюць — зманліва прывіднымі, ды ўсё ж пунсоўнымі абрысамі. І чакаюць новых пакаленняў выканаўцаў, як гэта адбываецца з яго песнямі класікай і тым жа “Спевам дубраў”.

ПАЛЁТ БЕЗ САМАЛЁТУ

— З Валерам, — распавядае кінаражысёр, сцэнарыст, акцёр, педагог, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат Дзяржаў-

най прэміі СССР Вячаслаў Нікіфарав, — мы стварылі два фільмы. Гэта добра вядомыя “Ціхіх троечнікі”, што выйшлі ў 1980-м, і літаральна следам, у 1981-м, — “Фруза” паводле Васіля Быкава. Ён быў прыхільнікам класікі, а ў яго музыцы была тая ўзнёслаць і адухоўленаць, быццам перад намi паўставала сапраўдная душа Беларусі. Але ж музыку лепей спяваць, слухаць, а не “перакладаць” на размову ці літаратурнае выкладанне — тым больш, што я не музычны крытык. Таму хочацца згадаць не столькі нашы сумесныя кінастужкі, колькі самі стасункі з гэтым светлым, дасціпным чалавекам.

Памятаю, неяк апынуліся мы з ім на адным з усеаюзных семінараў творчай і навуковай моладзі, што ладзіліся па лініі камсамола. Праходзіла тая сустрэча і абмен вопытам між мастакамі розных рэспублік у Валгаградзе, узімку. Валера

Пацеркі нот як талісман

быў душой любой кампаніі. І справа не толькі ў тым, што ён заўжды многа музыцыраваў. Сама ягоная прысутнасць, чалавечае абаяанне адразу стваралі ўтульнасць, сяброўскую атмасферу. А як вярталіся дадому, патрапілі ў нялётнае надвор’е, ажно двое сутак праседзелі ў аэрапорце. Спачатку бадыліся ў валгаградскім, а потым нас вырашылі адправіць з нейкай новай пляцоўкі, перавезлі ў іншы аэрапорт, ды надвор’е “накрыла” і там. Грошы ў нас скончыліся, мы не пакінулі нічога, нават на таксі ў Мінску: Валера паставіў сваё аўто непаладзёк, абяцаў мяне давезці, што нават не пачалі шукаць грошы, каб паг’есці. Кінуў шапку, каб туды якую капейку хто паклаў, у тае часы было немагчыма. Мы ж не на загніваючым Захадзе, што кішыць жабракамі! У нас жа чалавек — “тучыць годна!” Вырашылі штосці прадасць. Мне за стужку “Зімародак”

падарылі камеру. І ў Валгаградзе я набыў да яе каліяровую плёнку. Мы выставілі яе ў кіёску “Саюзруку” (дамовіліся, зноў-такі, на Валеравым умелні знаходзіць падыход да жанчын): а раптам хто прыдбае. Мерзнем, раз-пораз на вітрыну позіркi кідаем, ці не знайшоўся пакутнік. Але ж каму такое прыйдзе ў галаву, каб замест газет-часопісаў — кінаплёнку ў кіёску шукаць. І тут Валеру азарыла: ёсць жалон на бензін, а ён ажно чатыры рублі каштуе! Па савецкіх мерках, гэта паўтары кіло каўбасы. Пра тое, як мы “гандлявалі”, прапаюючы свой “тавар”, размова асобная. Няцяжка згадацца, што Валеру зноў давялося абаяанне-ўтаворанне ўключыць: усё ж паліва для якога “жыгулёнка” ў аэрапорце — не самы хадзавы тавар. Па тых часах машына ўвогуле была раскошай, а не сродкам перамяшчэння. Нам спачувалі, ды бензін быў людзям непатрэбны. Нарэшце, зызкала ўсё ж

адбылася, і мы рушылі ў аэрапортавы рэстаран. Паабедалі ўдваіх на тая чатыры рублі — шыкоўна: першая-другая-трэцяя стравы, чын па чыне. Памятаю, пачаў гарачую салянку сёрбаш — і заснуў над талеркай. Прачынаюся — Валеру таксама размарыла. Ачунялі, усё даслі да апошняй дробкі-каплі, павесяелі. А ў хуткім часе і наш ройс аб’явілі — дзяліцелі выдатна.

Я з многімі зоркамі быў знаёмы, нават з Маей Пліскай. І мяне заўсёды ўражвала ўнутраная прыгажосць. Валера быў менавіта такі, у яго ўсё ішло ад сэрца, а гэта адразу бачна. Таму і ў музыцы столькі душэўнай цеплыні і прыгажосці.

А ЦІ НЕ МАХНУЦЬ НАМ НА МАРС?

— Сыход Валерыя Іванова, — гаворыць старшыня Беларускага саюза кампазітараў Алена Атрашкевіч, — стаў для мяне жудаснай

Валерый Іваноў.

нечаканасцю. У яго былі каласальныя планы, у тым ліку творчыя. Дый хобі ён не кідаў — палыванне ды рыбацкі. Узгадваю шматлікія спеўныя конкурсы, дзе ён працаваў і старшыней, і чальцом журы. Быў заўжды патрабавальным, і прычынай таму — ягоны прафесіяналізм, патрабавальнасць да сябе самога: ён ставіў для сябе вельмі высокія планкі — і не толькі дасягаў іх, але і пераадоўваў, знаходзячы новыя вяршыні, на якія трэба арыентавацца. Таму не дзіва, што гэтак жа патрабавальна ён ставіўся да выканання сваёй музыкі, выяўляў гіпертраваную ўвагу да якасці гучання. Найвялікшы меладыст, ён быў таксама

прыхільнікам вельмі выразных гармоній. І ў ягоных мелодыях, з густам упрыгожаных цікавым гарманічным планам, выяўлялася вышэйшая ступень інтэлігентнасці. Яго музыка зусім няпростая, але ж дэмакратычная. У ёй ёсць палётнасць, шырокае дыханне. З ёй можна і сапраўды “махнуць на Марс”, як спяваецца ў “Ціхіх троечніках”. Дарэчы, мы з ім разам гэту песню заспявалі на юбілей аднаго вядомага дыржора — у якасці кампазітарскага віншавання-прынашэння. Прысутныя нас падтрымалі, узнік імправізаваны “зводны хор”. І было адчуванне, што ўсе мы і сапраўды зараз адправімся ў небывалае касміч-

Фота Юрыя ІВАНОВА

З Ігарам Лучанком...

...Анатолем Ярмоленка...

...Вячаславам Нікіфаравым.

Я вечны парастак радзімы

Як цяжка казаць пра сябра — быў. Якім быў Валерый Іваноў? Незвычайным, непаўторным, аптымістам. Ён любіў жыццё. Яго творы захавалі нам вобраз Беларусі. Яго песні спявае народ, часам не ведаючы імя аўтара. Свайму бацьку, ветэрану Вліцкай Айчыннай вайны Кірылу Гаўрылавічу Валерыя прысвяціў цыкл песень на словы Сяргея Давідовіча, Уладзіміра Някляева, Расула Гам-

затава, Іны Кашэжавай, Аляксандра Лягчылава. Гэтыя песні з лірыка-патрыятычнага цыкла “Будзьце абавязку верныя” выканалі Яраслаў Еўдакімаў, Аляксандр Ціхановіч і Ядвіга Паплаўская. Асірацеў бацькоўскі дом Валерыя Кірылавіча ў Глускім раёне. Гэта ягоная бацькаўшчына, пра якую ён казаў: “Я ж тут усё лета жыву. Восенню, зімой прыязджаю, печ таплю, гляджу, як месяц свеціць. Творчыя

ідэі ў галаву прыходзяць, жаданне рэалізаваць іх запрашаюць да інструмента”. У адным з інтэрв’ю Валерыя сказаў: “Я вечны парастак Радзімы”. Гэтыя словы сугучныя вершам Уладзіміра Караткевіча: “Быў. Ёсць. Буду. Таму, што заўжды, як пракляты, Жыву бяздоннай трывогай, Таму, што сэрца мае апынаецца За ўсе мільярды двухногіх”.

Юрыя ІВАНОВА

нае падарожжа — папросту ўзялім ад узнёслых паучуццяў, што нас перапаўнялі.

Ён цяпер на нябёсах — хай яго музыка гучыць і там, яна прыйдзеца анёлам да спадабы.

ПАМАЎЧЫМ...

— З Валерам нас звязвае сяброўства ў 50 гадоў, — згадвае народная артыстка Беларусі Ядвіга Паплаўская. І на імгненне змаўкае, глытае слёзы. А ў маёй памяці ўзнікаюць шматлікія песні, выкананыя ёй і ў складзе ансамбля “Верасы”, і дуэтам з Аляксандрам Ціхановічам. — Я пакуль не змёрла-ся са стратай, таму мне цяжка гаварыць аб ім у мінулым часе. Бо гэта ж сяброўства не толькі музыкае, але і з яго сям’ёй. І пачалося яшчэ з тых “вераснёўскіх” часоў, калі з яго песняй “Пахне чабор” на верш Пётруся Броўкі мы сталі пераможцамі Усесаюзнага тэлевізійнага конкурсу “3 песняй па жыцці”. Ён давяраў нам многія свае творы: “Люксембургскі сад” на словы Генадзя Мазалеўскага, “Сонечны зайчык” паводле Генадзя Бураўкіна. “Сцежка смутку” на словы Сяргея Давідовіча. Да 60-годдзя Вялікай Перамогі мы з Сашам спявалі яго цыкл “Мы не памятаем ужо вайны” на вершы Аляксандра Лягчылава. А яго песня “Ты, ды я, ды мы з табой” на словы Уладзіміра Патоцкага стала ў лепшым сэнсе слова “хатняй”, “застольнай”, што выпадае на долю толькі прапраўдзе народнага мастацтва, блізкага кожнаму і прынятаму як штосьці “роднае, сваё”. Гасподзь узнагародзіў яго талентам меладыста, і мелодыі ў яго вельмі светлыя, прыгожыя, прасякнутыя дабрывнёй, сонечныя, праманіястыя — вечныя. Праца над кожным яго творам мела сваю гісторыю. Але ён папарыў нам з Сашам і такую песню, што стала нашым сямейным талісманам. На канцэртах, творчых сустрэчах нас часта заплывалі, у чым сакрэт сямейнага шчасця. І мы адказвалі... калі ў паветры пачынаюць зыркаць маланкі, а з хвілі на хвілі абрынецца навальнічная хваля, што змяне ўсё на сваім шляху, хтосьці павінен проста змаўчаць — той, хто больш разумны. І як толькі мы адчувалі, што можам пасварыцца, спявалі “Давай памаячы” — нос да носа, вочы ў вочы. І пачыналі смяяцца, бо замест канфлікту ўзнікала радасць. Дык хай цяпер светлая душа Валеры ўзрадуецца на нябёсах.

У ноч з нядзелі на панядзелак спаўняецца год з дня смерці выбітнага кампазітара Алега Молчана. Таму заўтра ў Вялікай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі адбудзецца вечарына яго памяці “Там, высокая”, якая будзе суправаджацца выставай і прэзентацыйнай альбома. А ў панядзелак на доме, дзе нарадзіўся славуці музыкант, уладальнік медаля Францыска Скарыны, адкрыюць мемарыяльную дошку.

Надзея БУНЦЭВІЧ

Больш падрабязна пра гэтыя падзеі расказвае ўдава Алега Молчана — вядомая спявачка Ірына Відава, якая шмат робіць для далейшай папулярнасці творчай спадчыны майстра.

— Ірына, усім нам памятны твая два тэлеканцэрты, што вы зладзілі ўвесну — да 55-годдзя з дня народзінаў Алега Молчана. Пэўна, цяперашні будзе паўторам той праграмы, толькі не ў анлайн-фармаце, а жывым?

— Вядома, не. Канешне, ёсць знакавыя кампазіцыі, без якіх не можа сёння алдышча ніводнага заклад самага імя гэтага кампазітара і музыканта. Найперш гэта “Малітва” на словы Янкі Купалы, якая спрадывіла лічыцца вяршыняй яго творчасці і ўспрымаецца як духоўны гімн Беларусі. Выкананая Уладзімірам Мулявіным, пазней яна атрымала шматлікія іншыя інтэрпрэтацыі, ініцыяваныя, аранжыраваныя, запісаныя аўтарам, і жыве ўжо больш за чвэрць стагоддзя. Але ж напісаная Алегам хопіць на некалькі рознажанравых прэзентацый. Ён адчуў сябе кампазітарам ужо ў 2-м класе школы, а музыкой займаўся літаральна з 3-х гадоў, бо музыкантам быў ягоны бацька. З 16-ці гадоў граў у джаз-рок ансамблях, з 18-ці — кіраваў маладзёжным ансамблем у Палацы культуры чыгуначнікаў. Працягаў сачыняць у арміі: менавіта там ён напісаў свой першы харавы цыкл — купалаўскі, “Я нясу вам дар”. Невыпадкова ў канцэрце возьмуць узел хор Свята-Духава кафедральнага сабора, які кіруе рэгент Віталь Сабалеўскі, і Дзяржаўны камерны хор Беларусі на чале з Наталіяй Міхайлавай. Ужо адно гэта сведчыць, што ён быў не толькі песеннікам і ўдзельнікам ансамбля “Песняры” (дарэчы, яго праграма “Ave sole, альбо Слова Скарыны” на вершы Аляксандра Лягчылава была адразу ўключана ў юбілейныя канцэрты да 20-годдзя “Песняроў”, а пазней спецыяльна для Алега ў калектыве была ўзвядзена пасада дыржора-музычнага кіраўніка). Ён пісаў і акадэмічныя творы, быў выдатным п’яністам-віртуозам. Тры яго фартэп’янінныя п’есы выканала лаўрэат міжнародных конкурсаў Аляксандр Музыкантаў. Пачуем мы і музыку да спектакля “Ніначка”, які з 2007 года больш за 10-годдзе быў у рэпертуары Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Максіма Горкага.

— Чакаць прэм’ер пасля смерці кампазітара звычайна не даводзіцца, а тут наадварот — і гэта пры тым, што пры жыцці ён за восем гадоў праёў вялікі аўтарскі канцэрт.

— І ўсе — з аншлагамі, з прэм’ерамі! У цяперашняй вечарыне прэм’ер будзе ажно сем. Сярод іх — тры мае песні, прысвечаныя Алегу. Але

Данесці дар да адрасатаў

прыходзіць на канцэрт пажадана за гадзіну да пачатку, бо ў фазе разгарнута выстава, зладжаная сумесна з Музеям Мулявіна. Там будуць сцэнічныя строі Алега, калі ён працаваў у “Песняроў”. А я прадастаўлю багата дакументаў з хатняга архіва. Гэта не толькі выдзеленыя ноты і кампакт-дзіскі, але і ягоныя рукапісы, шматлікія фота, нават яго музычныя інструменты.

— Ведаю, што ўвесну прэзентаваліся і аўдэывыданні з музыкі Молчана.

— Так, яны будуць прадастаўлены і на гэтай вечарыне. Прыкільнікі змогуць набыць паловіны альбом з яго песнямі і апрацоўкамі для “Песняроў” (дарэчы, ён зроблены таксама на вінілавых плытках, што апошнім часам стала вельмі запатрабавана тымі, хто шчыра цікавіцца музычнай і наш сумесны CD “На адной хвалі”).

— Сама назва гэтага альбому сведчыць пра вашу творчую еднасць з мужам: як спявачка, вы шчыльна супрацоўнічалі з ім з сярэдзіны 1990-х, ён пазіўянаваў сябе вашым прадзюсарам. Менавіта з яго песнямі вы дзюбавалі на тэлебачанні, рабілі канцэртыны шоу, перамагалі на конкурсах, атрымлівалі прэстыжныя ўзнагароды накіравалі Нацыянальнай музычнай прэм’ер. Але не ўтойваў, што мае ўласную студыю, абсталяваную ў кватэры.

даў, а вось прабула па матчынай лініі была яго, калі можна так сказаць, галоўнай выхавальцай: употай вадзіла яго ў царкву, распавядала казкі. Дарэчы, гэта менавіта яна атрымала жытло ў доме па Ракаўскай. Ён быў пабудаваны ў канцы XIX стагоддзя, доўгі час быў нечым накіравалі гатэля. Будаўніцтва замаўляла ўўраўскай сям’я — з захаваннем усіх нацыянальных трыльціяў: на ўваходзе ў спецыяльным футарале (“мядузе”, як яго называлі) захоўваўся фрагмент Торы. А на першым паверсе калісьці была адкрыта пошта, там працавала прабула Алега — і атрымала там жа жытло. Вядома, гэта была камунальная кватэра, на я месцы цяпер працуе Post bar — як напамін пра паштовае мінулае дома. А будзе яшчэ і наша шльдычка — таксама частка гістарычнай памяці і гэтага дома, і ўсёй нацыянальнай культуры.

— Само па сабе стварэнне мемарыяльнай дошкі — справа нялёгкай і доўгай працяглай, патрабуе нямаля намаганняў.

— Я вельмі ўдзячна Міністэрству культуры і Мінгарвыканкаму, што ўсе дакументы былі падрыхтаваны і ўпарадкаваны дастаткова хутка. А стваралася дошка пры ўдзеле Нацыянальнага фонду патрымкі праваўладальнікаў Расіі і арганізацыйнай дапамозе Беларускага саюза музычных дзеячаў. Справа ў тым, што Алег з’яўляўся старшынёй Аўтарскага савета Нацыянальнага цэнтра інтэлектуальнай маёмасці, быў старшынёй Еўразійскай канфедэрацыі суполак праваўладальнікаў, быў узнагароджаны залатым медалём Суветнай арганізацыі інтэлектуальнай маёмасці. А быў сёлета заснаваны на расійскім фестывалі “Чырвоны гваздік імя Кабзона”. Так што сувязі з Расіяй, і з іншымі краінамі ў Алега былі шчыльныя.

— Як складалася ваша супрацоўніцтва са скульптарамі, што рабілі дошкі? Ці адразу было знойдзена паразуменне?

— Аўтарамі выступілі Вольга Нячай і Сяргей Артанавіч, якія плённа працуюць у тандэме. Яны адразу вельмі глыбока ўніклі ў маю задуму, бо і раней былі знаёмы з творчасцю Алега Молчана. Я нават адчула нейкую нябачную еднасць, паралель паміж іх супрацоўніцтвам — і нашым з Алегам. Абодва яны заканчвалі нашу Акадэмію мастацтваў, разам стваралі мемарыял у Курпатах, помнік Гедыміну ў Лідзе, рабілі частку дэкору фасаднаў Палаца Незалежнасці. Дый мемарыяльная дошка, зробленая сумесна, у іх мелася — Янку Купале, што была адкрыта ў Вільнюсе.

— Памяць пра кампазітара — гэта яшчэ і максімальная даступнасць нотных матэрыялаў. З Беларускай музычнымі творами тут далёка не ўсё так ідэальна, як хачелася б.

— Гэта праца вядзецца: ноты будуць выдзелены ў Санкт-Пецярбургу. На сайце alegmolchan.com таксама можна будзе знайсці шмат цікавага. Хочацца зрабіць як мага больш, каб той дар, што Алег нес людзям, знайшоў сваіх адрасатаў.

Фота з сайта olegmolchan.com

Для Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа НАН Беларусі кастрычнік гэтага года атрымаўся даволі насычаным на падзеі. Спярша 1 кастрычніка адбылася "II Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя "Крэўскія чытанні: гісторыя, археалогія, культурная спадчына Крэва" (другі дзень прайшоў у самім Крэва). А 2 кастрычніка там жа распачаўся не менш важны форум — "XXXIV навукова-практычная канферэнцыя "Каласавіны" (другі дзень якога прайшоў у Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа). Менавіта пра "Каласавіны", арганізатарам якога, нароўні з музеямі Якуба Коласа, з'яўляецца Міністэрства культуры, мы і пагаворым.

Зміцер ЮРКЕВІЧ

туры XX і XXI стагоддзяў, кандыдат філалагічных навук), Вера МІЦКЕВІЧ (малодшы навуковы супрацоўнік філіяла). Дарэчы, спадарыня Вера Міцкевіч з'яўляецца ўнучкай Якуба Коласа.

Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа быў прадстаўлены наступнымі дакладчыкамі — Васіліна МІЦКЕВІЧ (галюны захаваўшы фонд і праўнічка Якуба Коласа), Іван ДОБОВІК

ніку матэрыялаў канферэнцыі. Як нам паведаміла спадарыня Ірына Казловіч, выданне зборніка запланавана на гэты год. У невялікай ступені гэта звязана з тым, што гэты іншы секцыі запрабаваны ўжо "тут і зараз".

НОВАЯ І АКТУАЛЬНАЯ СЕКЦЫЯ

Калі даклады пра навінікі Каласазнаўства маюць "вечны" характар і іх мож-

сядзібы-леснічоўкі ў Акінчыцах, Смольні, Ластку і Альбуці. Зразумела, што дрэва такі матэрыял, што ўзнікаюць праблемы з захаваннем і эксплуатацыяй помнікаў драўлянага дойлідства. Таму і было прынята рашэнне правесці секцыю, прысвечаную рэстаўрацыі і захаванню драўлянай спадчыны".

Заяўлены на канферэнцыі вядомы спецыяліст рэстаўратар з Расійскай Федэрацыі Сяргей СЕНА,

старшыні Рэспубліканскага савета Беларускага добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры), Марыя КІСЯ-ЛЁВА (старшы выкладчык Беларускага нацыянальнага тэхнічнага ўніверсітэта), Валерый КАЛЯСІНСКІ (Беларускі саюз мастакоў), Наталія НОВІК і Уладзімір МІШЛЕР (ТАА "ІНЖЭ-ЛИТ"). Прагучала і два даклады ад самога мадэрата секцыі Антона Астаповіча.

ШТО НАЗЫВАЕЦЦА, ЗА ЖЫВОЕ

Фактычна, пасля кожнага даклада ў прысутных узніклі пытанні, якія часам перарасталі ў невялікія дыскусіі. Некаторыя з іх працягваліся пазней і па-за "сцэнай". Так як арганізатары канферэнцыі самі падштурхоўвалі прысутных задаваць пытанні, то карыстаючыся магчымасцю паўдзельнічаў у працы секцыі і я, журналіст "К".

Пасля даклада Уладзіміра Мішлера, адметнага правядзеннем рэстаўрацыйных прац у сядзібе роду Рэйтанаў (вёска Грушаўка, Ляхавіцкі раён), мною было ўзята пытанне, якое таксама дагчылася котлішча Рэйтанаў. З нашых артыкулаў чытачы "К" пэўна ведаюць, што акрамя драўлянай сядзібы канца XIX стагоддзя ў Грушаўцы ёсць яшчэ адзін драўляны будынак таго ж часу. Толькі значна больш праблемны. У "К" (№ 6, 2016 г.) прафесар Сяргей Сергачоў (БНТУ), эксперт у драўляным дойлідстве, падкрэсліў унікальнасць гэтага будынка для Беларусі. Пазней мы згадвалі пра яго незайздасны стан (№ 17, 2020 г.). Час, на вялікі жаль, немагчымы спыніць, а зрухаў у плане нейкіх супрацьварыйных прац, на жаль, пакуль няма. Уласна кажучы, мы проста хацелі атрымаць парадзі спецыялістаў, што трэба зрабіць, каб зберагчы гэты аб'ект, роўнага якому ў Беларусі ўжо не знайсці. Рэакцыя спецыялістаў была розная. Як і прапановы. Шмат хто, як аказалася, ведае пра праблемы гэтага будынка. Але галоўным вынікам "Грушаўскай дыскусіі" стала тое, што з боку спадарыняў Наталіі Хвiр прагучала мудрая прапанова аб'яднаць высылкі грамадскасці і дзяржавы.

Аб тым, як прасоўваюцца рэстаўрацыйныя працы ў самой сядзібе, мы паспрабуем распавесці чытачам у бліжэйшых нумарах "К".

Ну, а на завяршэнне трэба адзначыць, што такі фармат зменных Каласавінаў павінен прыжыцца. Бо, яшчэ раз нагадаем, узятыя на канферэнцыі праблемы захавання помнікаў драўлянага дойлідства маюць самы актуальны характар для Беларусі.

"Каласавінам" — ужо 35 гадоў!

"КАЛАСАВІНЫ" — ГЭТА БРЭНД!

"2 — 3 кастрычніка 2020 года ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа адбудзецца чарговая навукова-практычная канферэнцыя "Каласавіны", прымеркаваная да 138-годдзя з дня нараджэння народнага паэта Беларусі Якуба Коласа (Канстанціна Міхайлавіча Міцкевіча), — паведамілі арганізатары праекта. — Традыцыя адзначаць дзень нараджэння нацыянальнага класіка шэрагам мерапрыемстваў трывае на працягу ўжо 35 гадоў. Звычайна доўжыцца свята тры дні: ранішнік "Казкі жывіцы" для самых маленькіх жыхароў нашай краіны, навуковая канферэнцыя "Каласавіны" і святочная праграма на малой радзіме Якуба Коласа — у Стаўбіцкім раёне Мінскай вобласці. Сёлета на задуме супрацоўнікаў музея сцэнарый крыху зменены, і адкрые мерапрыемства XXXIV навуковая канферэнцыя. Фармат яе нашыраны: побач з матэрыяламі на коласазнаўстве свае работы на тэму захавання матэрыяльнай культуры, у прыватнасці, помнікаў драўлянага дойлідства, прадставяць выдатныя гісторыкі і краязнаўцы.

Беларускае коласазнаўства — разнастайнае і шматграннае. За мінулыя гады не толькі філолагі, але і гісторыкі, краязнаўцы, музыкантаў, мастацтвазнаўцы і іншыя разгледзілі творчасць народнага класіка на высокім прафесійным узроўні ў рэчышчы сваіх галін ведаў. Але спадчына Коласа надзвычай багатая і актуальная ў любы час, таму на сённяшні дзень навукоўцы знаходзяць яшчэ не разгледжаныя праблемы, актыўна даследуюць іх і выносяць на агульнае абмеркаванне. Нездарма на канферэнцыі будуць падняты праблемы захавання, рэстаўрацыі і інтэрпрэтацыі архітэктурных помнікаў і гістарычных мясцін, бо значная частка коласавінаў спадчыны — гэта аб'екты філіяла музея на радзіме Якуба Коласа і цэлы шэраг мясцін, звязаных з жыццём і творчасцю Песняра."

Каб ведацца, ці спраўдзіліся спадзяванні аргани-

затару канферэнцыі, мы звярнуліся да супрацоўнікаў Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа, якія выступілі мадэратарамі дзвюх секцый канферэнцыі — вядучага навуковага супрацоўніка Ірыны КАЗЛОВІЧ і спадара Антона АСТАПОВІЧА, загадчыка навукова-асветніцкага аддзела.

З размовы са спадарыняй Казловіч, мадэратарам "Літаратуразнаўчай секцыі",

Удзельнікі канферэнцыі.

мы даведліся пра гісторыю "Каласавінаў", іх канцэпцыю, пра тэматыку дакладаў у папярэдніх і гэтай канферэнцыі і пра кола ўстаноў, якія традыцыйна бяруць удзел у форуме. Геаграфічны абсяг — уся Беларусь. Тэматычна — гэта жыццё і творчасць Якуба Коласа.

На вялікі жаль, як аказалася, тэмай, якой мала адвядзіцца ўвагі, застаецца радавод Песняра. Прынамсі, ў гэтай канферэнцыі не было заяўлена аніводнага даклада. Таму хочацца адрасаваць пэўны "сігнал" беларускім генеолагам.

З заяўленых дакладчыкаў у канферэнцыі ўзялі ўдзел супрацоўнікі Інстытута Літаратуразнаўства імя Янкі Купалы ДНУ "Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі" — Анастоль ТРАФІМЧЫК (вучоны сакратар, кандыдат філалагічных навук), Таццяна ВАБІШЧЭВІЧ (старшы навуковы супрацоўнік аддзела беларускай літарату-

Васіліна Міцкевіч.

(вядучы навуковы супрацоўнік), Аляксандр КРЫЖЭВІЧ (старшы навуковы супрацоўнік) і Вольга НАВАЖЫЛАВА (навуковы супрацоўнік).

Традыцыйна ўзяла ўдзел у канферэнцыі і другая ўнучка Якуба Коласа — Марыя МІЦКЕВІЧ, старшыня грамадскага аб'яднання "Дзіцячы фонд духоўнага і культурнага адраджэння "САКАВІК". Сёлета далучыліся да канферэнцыі таксама Анастоль БРУСЕВІЧ (дацэнт кафедры польскай філалогіі Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы, кандыдат філалагічных навук, дацэнт) і Юлія НАЗАРАНКА (дацэнт кафедры беларускага мовазнаўства Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы, кандыдат філалагічных навук, дацэнт).

На жаль, па цалкам зразумелых прычынах (ковід), сёлета каля паловы дакладчыкаў не змоглі выступіць. Але іх даклады будуць апублікаваны ў чарговым збор-

на чытаць і перачытаць доўгімі вечарамі, то праблемы захавання спадчыны, што называецца, маюць актуальны характар. Таму, уласна, і нарадзілася думка наладзіць Каласавінам яшчэ і прыкладны характар.

Каб больш дэтальна даведацца пра мэты другой секцыі "Пытанне кансервацыі, рэстаўрацыі і музейна-ахоўнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры".

"Традыцыйны фармат канферэнцыі быў зменены ў сувязі з тым, што ў музеі Якуба Коласа маецца філіял "Мікалаеўшчына", у склад якога ўваходзіць чатыры аб'екты, якія маюць статус гісторыка-культурнай каштоўнасці. Тагорка вядзецца пра помнікі традыцыйнага драўлянага дойлідства — мемарыяльныя

кіраўнік аддзялення НП "Расрэгіёнрэстаўрацыя" на Паўднёвай федэральнай акрузе Расіі, Дырэктар ТАА "Навукова-праектнае аб'яднанне архітэктары, горадабудаўніцтва і дызайну", на вялікі жаль, не змог прыехаць, але, дзякуючы яму, канферэнцыя атрымала статус "міжнароднай".

"Заяўлена было дванаццаць выступоўцаў, прагучала ж дзевяць карысных і змястоўных дакладаў. Вельмі прыемна, што выступілі з дакладам спадарыня Наталія ХВІР, начальнік упраўлення па ахове гісторыка-культурнай спадчыны Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь. Актыўна ўдзельнічаў у спрэчках і абмеркаваннях начальнік аддзела па наглядае за выкананнем прыродаахоўнага і зямельнага заканадаўства Генеральнай пракуратуры Рэспублікі Беларусь Дзмітрый ВАСІЛЕВІЧ.

Бралі ўдзел у канферэнцыі такія вядомыя спецыялісты, як Міхал ЖЫХ (намеснік дырэктара РКП "Белжыпраект"), Леанід КАЛЯДЗІНСКІ (навуковы супрацоўнік Цэнтра даследаванняў Беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук), Алег ЛЕАНОВІЧ (Беларускі дзяржаўны тэхналагічны ўніверсітэт), Ігар РАХАНСКІ (Беларускі камітэт ISCOMOS, дырэктар ПП "Неф-праект"), Юрый МЕЛЯШКЕВІЧ (намеснік

Фота Вольгі НАВАЖЫЛАВА

Зміцер ЮРКЕВІЧ

(Заканчэнне.
Пачатак у № 42)

**3 АКЦЁРЫ
У СКУЛЬПТАРЫ**

З жарсцю ўзяўся Ян Астроўскі за новую для сябе справу. Седзячы ў маленічкім пакойчыку, які ён зняў у мясцовага ганчара, малалы скульптар утрапана ваяў. Верныя сябры — шарманка і жанглёрскія кеглі занялі месца ў куче.

Неўзабаве пасля чарговага пераўвасаблення Астроўскага прыйшла звестка, што ў мястэчку Анішток (Onisztok), за пяць міль ад Кейдан албудзешча ярмарка. Ганчар, у якога жыў Астроўскі, напакаваў воз сваіх вырабаў-місак, збаной і іншага. Астроўскі ж узяў найлепшыя вырабы сваёй майстэрні. І тут здарылася неспадзяванка, якая ў чарговы раз паўплывала на жыццё Астроўскага. Царскі жандар, які пільна сачыў за “прыхаднямі” на ярмарке, зацікавіўся пратэрмінаваным пашпартам “прайдзісвіета” з Аршаншчыны. Настрашыўшы таго суворым пераследам, жандар-каруцьянер выбраў сабе з кошыка Астроўскага “падарунак” — дзесяць найлепшых фігурак. Праўда, скульптар-пачаткоўца гэта дапамагло толькі адкупіцца ад вязніцы. Вяртаўся Астроўскі, не прадаўшы аніводнай фігуркі...

Кожнай творчай асобе вядомы эффект першага “правага спадзеваў”. Калі падаецца, што тое, што ты робіш, нічога не варта, калі ніхто не выказвае цікавасці да выніка працы. Тое самае адчуў Астроўскі, таму ўзяў тое, што прынёс дадому, і паразбіваў на дробныя кавалачкі. Пасля чаго вышлігнуў з кута шарманку і здуў з яе гіпсавы пыл.

**СА СКУЛЬПТАРАЎ
У АКЦЁРЫ,
АБО ВЯЛІКАЯ МОЦ
АРТ-ТЭРАПІІ**

Далейшыя тры гады Ян Астроўскі, каб зарабіць на хлеб, круціў ручку шарманкі. Але неўзабаве вандроўнае жыццё завяршылася. Ізноў закруціліся жорны “яго вялікасі падпадкі”. Здарылася так, што ў адным з мястэчак Ковенскай губерні Ян Астроўскі вельмі сур’ёзна захварэў. Мясцовы лекар, паслугамі якога нейкі час карыстаўся Астроўскі, аднаго разу прыйшоў і больш ужо не вярнуўся. Бо зразумеў, што аніводнай надзеі на выздаравленне пацыента няма. Верагодна, наведваў амаль нябожчыка і ксёндз.

Гаспадар жытла, у якім “дажываў свой малоды век” вандроўны актёр, зразумеў,

Ян Астроўскі, Частка II

скульптар з Аршаншчыны

**Медальён
Адама
Міцкевіча.
1859 год.**

што раз тут ужо ніхто і нічым не дапаможа, на “цела” ўложку можна не звяртаць увагі. Таму загадаў, каб у пакойчыку Астроўскага перарабілі печку. У той момант, калі на падлогу пляснуўся шматок гліны, Астроўскі, пачуўшы знаёмыя гукі, абудзіўся ад трызнення. Хто ведае, можа, гэта была хвіліна кульмінацыі змагання з цяжкай хваробай. Як бы тое ні было, але актёр сеў у ложку і папрасіў у печнікоў трэшкі гліны. І пачаў ляпіць фігурку Збавіцеля.

Зразумела, і сам Астроўскі, і іншыя ўбачылі ў гэтым чуд, але жыццё — самы неверагодны рэжысёр, які можа прапанаваць некалькі варыянтаў сцэнарыя. Дарэчы, тая фігурка так спадалася месцічам, што Астроўскі адразу атрымаў замову на некалькі дзесяткаў такіх самых.

Канчаткова паправіўшыся і крыху выправіўшы свой фінансавы стан, Ян Астроўскі развітаўся з Жамойцкім і адправіўся ў Літву, у Вільню. І ад таго часу яго жыццё спялася з гэтым горадам назавжды. У іншай крыніцы маецца згадка, што асесі ў Вільні яму дапамог невядомы месціч. Так гэта ці не, але Астроўскі стаў вільнецком і ўсяго сябе аддаў мастацтву.

**ТАЛЕНАВІТЫ
САМАВУК**

Пасля пераезду ў Вільню Астроўскі, як сцвярджаецца ў біяграфічных нататках, пазнаёміўся з прадстаўнікамі вільнскай скульптурнай школы — прафесарам Казімірам Ельскім (1782 — 1867) з Пухавіччыны і юрыстам па адкашчы Рафалам Спізем (1804 — 1881) з Наваградчыны. Хаця апошні з 1830 года амаль бесперапынна жыў на Міншчыне, дзе і стварыў скульптуры, бюсты, барэльефы,

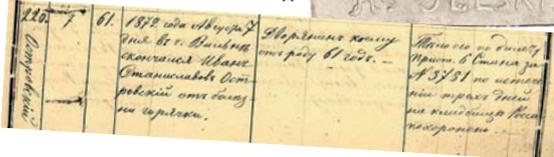
медальёны. У іх адлюстравана сваякая, сяброў і “перадавых дзеячаў культуры свайго часу”.

Лакальная слава да “малалого скульптара”, якому пайшоў ужо пяты дзесятак, прыйшла досыць нечакана. 30 ліпеня 1852 года знянашка памёр малоды прабашч касцёла святога Духа, канонік вільнскай катэдры і прафесар тэалогіі вільнскага шляхецкага інстытута Юстын Якубоўскі. Было яму толькі сорак гадоў і таму ніко-

**Медальён Уладзіслава
Сыракомлі. 1859 год.**

му ў галаву не прыходзіла яго маляваць, ці ваяць з мармуру. Не маючы аніводнай памяці, сваякі і сябры Якубоўскага вырашылі звярнуцца да Яна Астроўскага, каб ён зрабіў бюст ксяндза. Дарчы, апошні быў вельмі вядомы і шанаваны ў Вільні за дар красамоўства і добры характар. З пастаўленай задачай Астроўскі выдатна справіўся. Бюст вылікае захаленне. Надамагілле ж ксяндзу, якое захавалася, выканаў іншы вядомы май-

**Бюст прафесара
Казіміра Ельскага.
1855 год.**

рай Хрыста, якую потым паўтараў шматкратна. Працаваў Астроўскі пераважна ў малых формах — рабіў медальёны ў гіпсе, якія потым адліваліся ў вялікай колькасці экзмпліяраў. Ян Астроўскі стварыў галерэю бюстаў гістарычных асоб і культурных дзеячаў Беларусі, Літвы і Польшчы...” А вось што пісалі беларускія мастацтвазнаўцы пра мастацкую вартасць твораў Астроўскага: “Кампазіцыя ўсіх партрэтаўных бюстаў Я. Астроўскага ўзыходзіць да тыпу антычнай гермы і вызначаецца прамой пасадкай залавы, роўна абрэзанымі па вертыкалі плячамі. Такі-

**Бюст Тадэвуша
Касцюшкі. 1860 год.**

авязкова згадвалі Астроўскага. Прычым, як ці не адзінага, хто гэтай справай займаецца. І, дарэчы, вельмі выдатна.

Вось як пра Яна Астроўскага пісалі ў 1854 годзе ў варшаўскай газеце: “Даведаліся мы з прыватнага да нас ліста, што ў гэтыя дні коштам Маўрыцыя Альгельбронта, вільнскага кнігара, быў завершаны бюст паўсюдна ўлюбленага паэта Сыракомлі, які выканаў пан Ян Астроўскі. Які так дакладна адпавядае ўсім патрабаванням мастацтва, што той, хто хоць раз меў маючыся убачыць нашага Сыракомлію, адразу знойдзе надзвычайнае падабенства”. Далей аўтар публікацыі вельмі цешыўся з той акалічнасці, што ў такой цяжкай справе, як “перадача ў кавалку гліны жыццё і характар”, пан Астроўскі, кажучы сучаснымі словамі, вялікі майстар. На завяршэнне аўтар выказаў надзею, што калі грамадскасць зычліва прыме бюст Сыракомлі, то з Вільні да іх патрапяць бюсты і іншыя “нашых вядомых пісьменнікаў”.

Прайшло чатыры гады, і ў вільнскім выданні “Teka Wilenska” (№4, 1858 г.), рэдактарам якога быў літаратар і выдавец Адам Кіркор, выйшла публікацыя пра агульны стан мастацтва “ў Літве”. Пішучы пра скульптуру, вась што сказаў аўтар: “Пра скульптуру цяжка нешта распа-

весці, бо яна ў нас як быццам бы не існавала. З былой вільнскай школы не выйшаў аніводзін знакаміты майстар. Сам прафесар Ельскі на сёння нічога новага не стварыў. Сівіцкі мала вядомы, а іншыя хутчэй рамеснікі, чым творцы, бо займаюцца аздабленнем архітэктуры наводне пададзенага зора.

Адзін толькі Астроўскі, пра якога ўжо пісала наша газета, заслугоўвае звання скульптара, але і той робіць невялікія бюсты і медальёны з натурны, або капіруе, кіруюцца хутчэй вялікім прыродным талентам, чым навыкамі адкашчы, якіх не атрымаў. У мінулым годзе ён выканаў бюст (у бронзе — рэд.) генерала Назімава (вільнскага генерал-губернатар, якога за нежаданнае распаўсюджвання суворымі метадамі з паўстаннем 1863 года замянілі на Мураў’ёва-Вешальніка — рэд.), метрапаліта Жыльнскага, губернатара Пахавіснёва, Міхала Балінскага, Тэадора Нарбута, Станіслава Манюшкі, Канстанціна Транянскага, Тыгенаўца, прафесара скульптуры Ельскага...”

Усяго ў творчым даробку скульптара каля пяцідзiesiąці бюстаў, а таксама медальёнаў, якія ён прывясціў не толькі сучаснікам, але і героям мінулых часоў. Шмат з іх захавалася ў музеях Польшчы, Літвы, Расіі. Ці маеша ў дзяржаўных ці прыватных зборах у Беларусі хоць адзін з іх — пытанне пакуль адкрытае.

У 1866 годзе ў Вільні Ян Астроўскі правёў магчыма адзіную персанальную выставу. Ёсць звесткі, што Астроўскі атрымаў узнагароду і ад расійскай Акадэміі мастацтваў. Пра апошні перыяд жыцця Астроўскага вельмі выдатна.

Памёр скульптар-самавук і адзін абаронца гонару вільнскай скульптурнай школы ў 1872 годзе. Мне ўдалося знайсці метрыку яго смерці.

“1872 год Август 7 дня в г. Вильне скончался Иван Станиславович Астроўскі от болезни горячки. Дворянин когему от роду 61 год. Тело его по билету прист. 6 стана за №3781 по истечении трех дней на кладбище Росса похоронено.”

Такім чынам мы даведаліся, што баняку скульптара звалі Станіслаў. Праўда, паглыбленыя архіўныя пошукі ў метрычных кнігах касцёла Сяння і бліжэйшых парафіяў далі алмоўны вынік. Астроўскіх і Казлоўскіх шмат. А вось Станіслава і патрэбнага нам Яна знайсці пакуль не ўдалося. Але, як казаў адзін кнігагерой, “будзем шукаць”. Магчыма і недакладная звестка пра тое, што магіла Яна Астроўскага захавалася на Росах, калі-небудзь спрыяць.

*Kio mie podzwigal?
Kio sil dodawal?
Bog, moja praca
Gipsu kawal.*

МУЗЕЙ

НАЦЫЯНАЛЬНЫ МАСТАЦКІ МУЗЕЙ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
г. Мінск, вул. Леніна, 20.
Тэл.: 327 45 62.
Пастаянныя экспазіцыі:
■ "Мастацтва Беларусі XII — XVIII стст.";
■ "Мастацтва Беларусі XIX — пач. XXI стст.";
■ "Мастацтва Беларусі XX — пач. XXI стст.";
■ "Мастацтва Расіі XVIII — пач. XX стст.";
■ "Мастацтва краін Заходняй і Цэнтральнай Еўропы XVI — XX стст.";
■ "Мастацтва краін Усходу XIV — XX стст.";
■ "Сусвет Язэпа Драздовіча".

Выставы:
■ Выстава твораў беларускіх мастакоў "Малая радзіма — Вялікая зямля" — да 25 кастрычніка.
■ Выстава "Нямескі жываліс і гравюра XVII — пачатку XX стагоддзя" — да 25 кастрычніка.
■ Сумесны культурна-адукацыйны практ-квэст Нацыянальнага мастацкага музея і Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны "Аб Вялікай Айчыннай..."
■ Выстава ілюстрацый да кніг для дзяцей і падлеткаў "Раз, два, тры, чатыры, пяць — я іду цябе шукаць!" — да 11 кастрычніка.
■ "Фердынанд Рушчыц": віртуальная выстава да 150-годдзя з дня нараджэння.
■ Віртуальная выстава "Юбілей беларускага камсамолу".
■ Віртуальная выстава "Юбілей беларускага камсамолу" прысвечаная 100-годдзю ЛКСМБ — на сайце музея.

Філіял музея МУЗЕЙ "ДОМ ВАНЬКОВІЧАЎ. КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА І ПАЛЮВЫ XIX СТ."
г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 33а. Тэл.: 327 88 78.
Пастаянныя экспазіцыі:
■ "Інтэр'еры шляхецкай сядзібы".
■ "Жыццё і творчасць Валенціі Ваньковіча".
■ "Сядзібны партрэт XVII — сяр. XIX стст.".
■ Выстава "Эпоха рамантыкаў. Ваньковіч і яго час" — да 19 лютага 2021-га.

МУЗЕЙ БЕЛАРУСКАГА НАРОДНАГА МАСТАЦТВА ў В. РАЎБІЧЫ
Спарткомплекс "Раўбічы", Мінскі раён. Тэл.: 507 44 69.
■ Пастаянная экспазіцыя.
■ Выстава "Повязь часоў", якая знаёміць з багаццем вобразаў традыцыйнага ручніка.
■ **Займальныя майстар-класы** па саломаляцтву, вырабу традыцыйных лялек, пляценні паясоў (бранзалетаў). Патрапіць на майстар-клас можна ў любы працоўны дзень музея: серада-нядзеля з 10.00 да 17.00. Папярэдні запис абавязковы.

НАЦЫЯНАЛЬНЫ ЦЭНТР СУЧАСНЫХ МАСТАЦТВАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
г. Мінск, вул. Някрасава, 3. Тэл.: 399-09-79.
Час працы: серада-нядзеля з 12:00 да 20:00.
■ Выстава, прысвечаная 5-годдзю НЦСМ.
■ Выстава "Трыццаць тры творы" (набыты музейнага збору НЦСМ).
■ Аўтарскія экскурсіі "Нацыянальны цэнтр сучасных мастацтваў. Рэтраспектыва"; "Самыя гучныя, самыя вядомыя..."; "Прынцыпы работы над куратарскім праектам"; "НЦСМ — пераамяншчэнне і навацый"; "Як пачаць разбірацца ў сучасным мастацтве? Глядзім на прыкладах выстаў у НЦСМ"; "200 выстаў за 5 годоў — экспрэс-экскурсія па юбілейнай выставе"; "Вырошчванне трутавікоў, кнігі з пёраў і востраў культуры — самыя запамінальныя выставы НЦСМ за 5 гадоў".
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 47. Тэл.: 242-78-14.
Час працы: панядзелак-пятніца 12.00-20.00.
■ Міжнародная выстава сучаснага мастацтва "Музыка і святло".

■ Выстава лялек з калекцыі Ларысы Мяжэвіч "Анёлы душы маёй".

БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ
г. Мінск, пр-т Пераможцаў, 8. Тэл.: +375 (17) 203 07 92, +375 (29) 144 07 92, +375 (17) 327 11 66. Музей працуе: аўторак, серада, пятніца, субота, нядзеля — з 10.00 да 18.00 (касы да 17.30), чацвер — з 12.00 да 20.00 (касы да 19.30) панядзелак — выхадны.
■ Пастаянная экспазіцыя.
■ Часовая экспазіцыя "Пераможны сорок пяты: ад Берліна да Нанкіна", прысвечаная 75-годдзю заканчэння Другой сусветнай вайны — да 31 кастрычніка.
■ Часовая экспазіцыя "Зброўны мастацтва" (савецкая графіка і карыкатура з фондавай калекцыі перыяду 1939 — 1945 гг.), прымеркаваная да 76-годдзя стварэння музея — да 27 лістапада.

НАЦЫЯНАЛЬНЫ ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫ МУЗЕЙ-ЗАПАВЕДНІК "НЯСВІЖ"
г. Нясвіж, вул. Ленінская, 19. Тэл.: (8-01770) 2 06 60, 2 06 02; +37529 551 80 51, + 37529 190 31 49.
Палацавы ансамбль
■ Пастаянная экспазіцыя.
■ Міжнародны выставачны праект "Castrum doloris. Пахавальны цырыманіяль нясвіжскага двара" (у складзе пастаяннай экспазіцыі).
■ Аўтарская выстава карцін Алеся Сурава "Паштоўкі з мястэчка" — да 15 лістапада.
■ Выставачны праект "Прыгажосць і мода XX стагоддзя" з рэтра-калекцыі Таццяны Федосавай — да 20 кастрычніка.
■ Гістарычны квэст "Таямніцы і загадкі палаца Радзівілаў". Па папярэдніх заяўках.

ПА ПЫТАННЯХ РАЗМЯШЧЭННЯ РЕКЛАМЫ ў ГАЗЕЦЕ "КУЛЬТУРА" звяртайцеся па тэлефоне +375 17 286 07 97 і па тэлефоне/факсе +375 17 334 57 41 альбо пішыце на электронны адрас kultura@tut.by!

Ратуша: г. Нясвіж, вул. Савецкая, 3.
■ Пастаянная экспазіцыя.
■ Квэст "Выходкі старога захаваўніка". Па папярэдніх заяўках.

ЗАМКАВЫ КОМПЛЕКС "МІР" г.п. Мір, Карэліцкі раён, Гродзенская вобласць. Тэл.: (8-01596) 2 82 90, (8-01596) 2 82 70.
■ Пастаянная экспазіцыя.
■ Тэатралізаваная экскурсія "Мірскі замак і яго ўладальнікі: шлях праз стагоддзі".
■ Экскурсія з элементамі дэгустацыі "У гоці да Пана Каханку".
■ Экскурсія з элементамі анімацыі і дэгустацыі "Мірскі замак. Гісторыя. Культура. Дэгустацыя".
■ Тэматычная экскурсія з элементамі квэста для дваіх "Інтрыгі Купідона".
■ Музейныя камунікатыўныя праграмы: "Табе, нашчадак, у добры дар...", "Ад усяго сэрца — самы лепшы пачастунак", "Капрызы моды ракако".
■ Дзіцячая тэатралізаваная экскурсія "Чароўная гісторыя ў Мірскім замку".
■ Правадзенне вясельных цырымоній, святкаванне гадавіны вясельля.
■ Музейная фоталапацоўка.
■ Восенскі сезон канцэртаў **Белдзяржаўнай філармоніі**.
■ Квэст "Таямніца двух куфраў".

ГАЛЕРЭІ
ПАЛАЦ МАСТАЦТВА
г. Мінск, вул. Казлова, 3. Тэл./факс: 290 60 10.
■ Выстава-продаж "Восенскі салон" — да 8 лістапада.

Разгадаць таямніцы Лошыцы

Майстар-клас ад Ларысы Зарубінай.

(Заканчэнне. Пачатак на старонцы 9)
Прывабляюць позірк і каларытныя пейзажы Юрыя Козела: "Вясна ў Лошыцкім парку" (2005), "Восенскі дзень" (2001), "Лошыцкая сядзіба" (2014). Рамантычнасць і цікавае спалучэнне колераў ствараюць настрой лагодзі і радасці жыцця. Ачуваецца ўражанне, што мастак разгадаў таямніцы Лошыцы. Пейзажы, створаныя Ларысай Зарубінай, дыхаюць нюанснымі, ледзь улоўнымі паўтонамі. Калі Іван і Юрый Козель выкарыстоўваюць яркія насычаныя колеры, дробны мазок пэндзіка, рэалістычную манеру пісьма, то Ларыса Зарубіна стварае экспрэсіўныя палотны, напоўненыя смелай размахыстай лініяй і перламутравымі адценнямі. Падчас працы экспазіцыі Ларыса Зарубіна зрабіла змястоўны экскурс у гісторыю імпрэсіянізму. Стыль, да якога яна прыйшла за многія гады мастакоўскіх пошукаў, творца прадэманстравала праз майстар-клас для аматараў жывалісу ля маляўнічага берага Свіслачы. Дакрануша пэндзілкам да неба на будучым пейзажы пашчасціла і аўтару гэтых радкоў.

Юрый Козел. "Лошыцкая сядзіба".

Віктар Нямцоў прадставіў "Лошыцу 1960 — 2017 гадоў. Рэканструкцыя воднага млына" (2017) — у прыемнай блакітнай гаме, лірычнай і трапяткой. Валерый Шкаруба прадаваў наведвальнікам сваёй гіперрэалістычнай манерай пісьма: маляўнічы бераг ракі на яго палатне зачаровае веліччу і пісьнёй. Што і казашь, хараство і магнетызм Лошыцкай паркавай сядзібы невычарпальныя. Некалі тут на беразе Свіслачы рос магутны дуб, і дагэтуль існуе паданне, што ён выконваў просьбы-малітвы-жаданні кожнага, хто звяртаўся да яго з чыстымі светлымі думкамі. Існуе паданне і пра даму ў бэльым адзенні, якая прыносіць добрыя падзеі ў жыцці таго, хто яе сустрэне. Новая пакаленні мастакоў і гісторыкаў, паэтаў і краязнаўцаў, фотамастакоў і фларыстаў зноўдуць тут натхненне і новы імпульс жыцця. А жывалісныя выставы, прысвечаныя ўнікальнаму гістарычнаму месцу, вырашана праводзіць кожны год у дзень святкавання Дня горада. **Святлана РАМАНОВА** Фота аўтара

ТЭАТРЫ

НАЦЫЯНАЛЬНЫ АКАДЭМІЧНЫ ВЯЛІКІ ТЭАТР ОПЕРЫ І БАЛЕТА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
г. Мінск, пл. Парыжскай камуны, 1. Тэл./факс: 334 11 56.
■ 24 — "Анюта" (балет у 2-х дзях) В.Гаўрыліна. Дырыжор — Іван Касцянін. Пачатак а 19-й.
■ 24 — Канцэрт "#Модна. Або размовы пра дасканаласць". Камерная зала імя Л.П.Александровскай. Пачатак у 19.30.
■ 25 — "Царская нявеста" (опера ў 2-х дзях) М.Рымскага-Корсакава. Дырыжор — Мікалай Калядка. Пачатак а 18-й.
■ 27 — "Князь Ігар" (опера ў 2-х дзях з пралогом і эпілогам) А.Барадзіна. Дырыжор — Іван Касцянін.
■ 28, 29 — "Ганна Карэніна" (балет у 2-х дзях на музыку П.Чайкоўскага). Дырыжор — Андрэй Галанаў.

У МІНСКУ ГАЗЕТУ "КУЛЬТУРА" МОЖНА НАБЫЦЬ У НАСТУПНЫХ КРОПКАХ:
магазіны "Белсаюздрук"
Падземны пераход ст.м. "Пятроўшчына".
Падземны пераход ст.м. "Плошча Перамогі".
Праспект Незалежнасці, 44.
Вуліца Валадарскага, 16.
кіёскі "Белсаюздрук"
ст.м. "Няміга", вул. М. Багдановіча.
Праспект Пераможцаў, 5.
Вуліца Рабкораўскага, 17.
Праспект Незалежнасці, 68, В.
Вуліца Лабанка, 2.

■ 28 — Канцэрт "Заўсёды ў маім сэрцы. Музыка Італіі, Іспаніі і Кубы" (з цыкла "Вечары з "Сэрэнадамі"). Камерная зала імя Л.П.Александровскай. Пачатак у 19.30.
■ 30 — "Макбэт" (опера ў 3-х дзях) Дж.Вердзі. Дырыжор — Іван Касцянін.
■ 31 — "Кошчын дом" (опера ў 2-х дзях) П.Вальдтгарта. Дырыжор — Дзмітрый Мацвіценка. Пачатак а 12-й.
■ 31 — "Мадам Батэर्फлія" (опера ў 3-х дзях) Дж.Пучыні. Дырыжор — Андрэй Галанаў.
ЗАСЛУЖАНЫ КАЛЕКТЫЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ "РЭСПУБЛІКАНСКІ ТЭАТР БЕЛАРУСКАЙ ДРАМАТУРГІІ"
г. Мінск, вул. Крапоткіна, 44. Тэл./факс: 154 04 44.
■ 24, 31 — "Шлюб з ветрам" (песня ў адной дзві) Я.Карняга, К.Аверкавай. Прэм'ера.

■ 27 — "Палыванне на сьбе" (не камедыя) А.Вампілава.
■ 28 — "А ці будзе заўтра" ("7 дзён без антракту") Д.Багаслаўскага.
■ 29 — "Сірожа" (жыццё ў дзвюх эпохах) Ю.Чарняўскай. Прэм'ера.
ЗАСЛУЖАНЫ КАЛЕКТЫЎ БЕЛАРУСКІ ТЭАТР "ЛЯЛЬКА"
г. Віцебск, вул. Пушкіна, 2. Тэл.: (8-0212) 36 32 50.
■ 24 — "Умка" (прычына-пшчотная гісторыя) Ю.Якаўлева. Пачатак аб 11-й.
■ 25 — "Асцарожна, Соня!" А.Усачова. Пачатак аб 11-й.
■ 28 — "Папалюшка, або Крышталевыя чаравічкі" (чароўная казка ў 2-х дзях) Ш.Пярро. Пачатак а 18-й.
■ 31 — "Горад клоўна Піка" (тэатральна-цыркавая фантазія) М.Барценева. Пачатак аб 11-й.